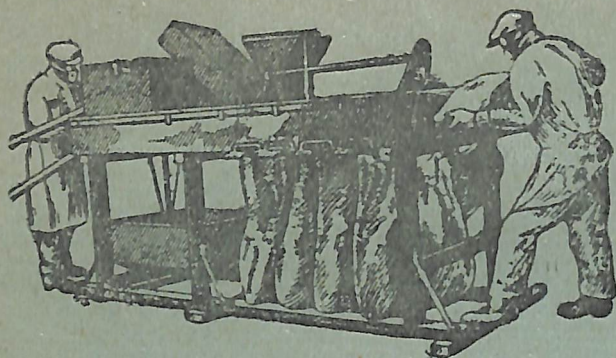

ԿՈՂՏՆՏԵՍԱԿԱՆԻ ՅԵՎ ԽՈՐՀՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ
ԲԱՆՎՈՐԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Զ. Ս. ՉԵԳՈԴԱՅԵՎԱ

Ս Ե Ր Մ

Յ Ե Վ

Ց Ա Ն Ք

631

9-32

1 6 JUL 2013

30 JUL 2010

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԻԿԱՆ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԲԱՆԿՈՐԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

631

պ.

2-32

2. Ս. ԶԵԳՈՂԱՅԵԿԱ

1009
39462

4017

ՍԵՐՄ ՅԵՎ ՑԱՆՔ

△ △ △

1936 ՅԵՐԵՎԱՆ

0105 JUL 0 6

15338

ՅԵՐԿՈՒ ԽՈՍԷ

Այս գիրքը կազմված է ԽՍՀՄ-ի բոլոր շրջանների կոլտնտեսականների և խորհրտնեսուբյուրների բանվորների համար, վորոնք պետք է աշխատեն ցանքի սերմացուն նախապատրաստելու գծով ու շարքացան մեքենայի վրա:

Այստեղ նկարագրվում է, թե ինչպես պիտի սերմացուն նախապատրաստել ցանքի համար և ցանքի աշխատանքները: Միաժամանակ հեղինակն աշխատել է ցույց տալ ընթերցողներին վոչ միայն, թե ինչպես պետք է կատարել աշխատանքը, այլև ինչու համար անհրաժեշտ է այս կամ այն աշխատանքը:

1.

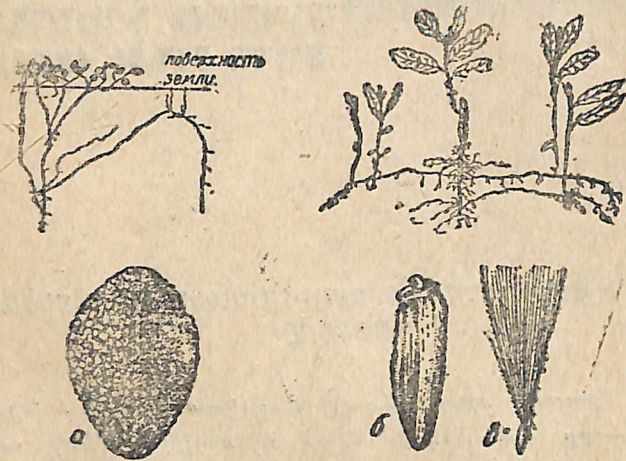
**ՍԵՐՄԱՅՎԻ ՆԱԽԱՂԱՏՐԱԾ-
ՏՈՒՄԸ ՅԱՆՔԻ ՀԱՄԱՐ**

**ԹՈՒՅԼ ՄԻ ՏՎԵՔ ՄՈԼԱԽՈՏԵՐԸ ՎԱՐԱԿԵՆ ԿՈՆՏԵՏԵՍԱԿԱՆ
ԴԱՇՏԵՐԸ**

Ընդհանրապես շատ ահապի մոլախոտեր կան և նրանցից
յուրաքանչյուրը հսկայական քանակությամբ և տալիս։ Մենք այստեղ
կենտրոնացնումք միայն յերկու մոլախոտ՝ գեղավերը (կանգառ) և պա-
տառուկը։ Վերջինս կոչվում ենաւ զաշտային բաղեղ (տես նկ. 1)։
Այդ մոլախոտերի նկարների կողքին ցույց են տրված նույնպես
նրանց սերմերը։ Յանքի համար պատրաստված սերմացուների
մեջ հաճախ կարող են գտնել պատատուկի, իսկ յերբեմն ել՝ գե-
ղավերի սերմեր։ Ինչ կլինի, յեթե սերմացվի հետ միասին դու-
րանա մոլախոտերի սերմեր։ Այդ մոլախոտերի ծիլերը զգա-
լի թյամբ են նկատվում (տես նկ. 2), բայց զարգանալով նրանք
խեղդում են հացաբույսերը, խլում են նրանցից ջուրն ու սնուն-
դը և սովեր դնում նրանց վրա։ Բացի դրանից, մոլախոտերը
խանդարում են բերքահավաքի աշխատանքները, բերքի մեծ կո-
րուստներ պատճառելով։ Պատատուկով խճճված հացաբույսերի
մեջ կոմբայները և բերքահավաքի այլ մեքենաները վատ են
աշխատում։

Յերբենն, բերքահավաքի ժամանակ, մոլախոտերով ուժեղ վարակված մասերը գիտակցաբար չեն հնձում, վորպեսզի հավաքված հացահատիկի մեջ այդպիսիները քիչ լինեն: Բայց խեղապես գրանով նպաստում են մոլախոտերի սերմակալելուն և կոլտնտեսական դաշտերի ել ավելի վարակմանը:

Դաշտի մի քառակուսի մետր տարածությունը, վոր ծածկված է գեղավերով և մինչև սերմ տալը չի վոչնչացված, կարող է իր սերմերը տարածել և վարակել շրջապատի 10 հեկտար հողամասը: Դաշտում թողնված ամեն մի մոլախոտ տալիս է հսկայական քանակությամբ սերմեր: Գեղավերի մեկ բույսը տալիս է

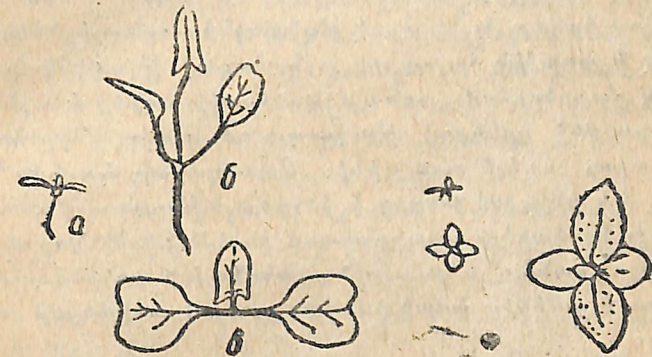
Նկ. 1. Ձախ կողմը պատկերացված է պատաստուկը և նրա արմատները: Աջ կողմը պատկերացված է արմատներից աճող գեղավերը: Պատաստուկի և գեղավերի նկարների տակ դրված են նրանց խիստ մեծացրած սերմերը՝ ա) պատաստուկի սերմ, բ) գեղավերի սերմը՝ առանց քաբուլի, վոր հեղափոխմբ պոկվում է, գ) գեղավերի սերմը՝ քաբուլով:

35000 սերմ, իսկ կան մոլախոտեր ել, վորոնք ել ավելի մեծ քանակի սերմեր են տալիս: Այսպիսի հավակատարի ամեն մեկ բույս տալիս է կես միլիոն սերմ (տես Նկ. 3):

Բայց միայն սերմերի միջոցով չէ, վոր տարածվում են խիստ զբաղակար մոլախոտերը: Նրանցից շատերն արմատներից և կոճկարմատներից (ստորերկրյա ցողուններից) տալիս են ընձուղներ: Այդպիսի մոլախոտերը վոչնչացնելու համար անհրաժեշտ է մի քանի տարիների մեծ և լարված աշխատանք:

Բեղենչուկի փորձակայանն ստուգել է, թե ինչ միջոցներով կարելի չի վոչնչացնել դաշտում տարածված պատաստուկը: Այդ նպատակի համար հողամասը թողնվել է մաքուր ցել: Հերկելուց առաջ՝ մի քառակուսի մետրի վրա յեղել է 15 պատաստուկ: Հերկելուց և փոցխելուց մեկ շաբաթ հետո նույն հողամասում պատաստուկը կրկին աճել ու բազմացել է, հասնելով արդեն 40-ի: Պահանջվել է 6 կուլտիվացիա և ձեռքի քաղհան՝ պատաստուկն այդ հողամասում ամբողջապես վոչնչացնելու համար:

Քիչ աշխատանք չի պահանջում նաև գեղավերի վոչնչացումը: Անհրաժեշտ է հետևել և յերեցած ծիւրը ամառվա ընթացքում մի քանի անգամ քաղհանել: Վորեն պատճառով դաշ-

Նկ. 2. Ձախ կողմում պատկերացված են պատաստուկի ծիւրը: ա) ծիւրը հողից դուրս դալուց 2-3 օրից հետո, բ) ծիւրը՝ մի շաբաթից հետո, գ) ծիւրը՝ տեսքը՝ վերելից:

Աջ կողմում պատկերացված են կանգառի ծիւրը (այդ ծիւրն աճար կոչում են հողին):

առում մնացած գեղավերի բոլոր բույսերը պետք է հնձել առանձին (մինչև նրանց ծաղկելը), չորացնել ու վառել: Յերբ գեղավերով վարակված հողամասը թողնվում է վորպես մաքուր ցել, անհրաժեշտ է կատարել վոչ պակաս 5—6 կուլտիվացիա՝ այն վերջնականապես վոչնչացնելու համար: Մեկ յերկու կուլտիվացիայով գեղավերը վոչ միայն չի վոչնչանում, այլև կարող է աճել ու տարածվել ավելի մեծ չափով:

Լենինի անվան կոլտնտեսության կոլտնտեսականները (Կոլբանում) ցանքից առաջ վորոշեցին ստուգել զաված ցորենի սերմացուն: Առաջին հայացքից ցորենը մաքուր էր յերևում: Իսկ յերբ սերմացուն լավ ստուգվեց, նրա մեջ գտան պատաստուկի

Հաստ սերմերը, Բացի դրանից, հանդիպում եյին նաև այլ մոլախոտերի սերմեր: Յեւ կոլտնտեսականները սեփական փորձով համոզված լինելով մոլախոտերի փնտսակարության մեջ, սերմացուն քսան վոչ լավ գտված: Նրանք հայտարարեցին՝ «մենք մեր ձեռքով չենք ցանկանում վարել կել կոլտնտեսական դաշտերը. մենք պետք է սերմացուն մաքրենք այնպէս, վոր հացահատիկի մեջ մոլախոտերի վոչ մի հատիկ չմնա: Այդ ճանապարհով մենք կմաքրենք մոլախոտերից մեր դաշտերը, իսկ այդ մեր մոտապախընդիւն եւ: Յուրաքանչյուր կոլտնտեսություն պետք է վարվի այնպէս, ինչպես վարվեցին Լենինի անվան կոլտնտեսության կոլտնտեսականները: Յանվող հացահատիկի մեջ չպետք է լինի մոլախոտերի եւ վոչ մի սերմ:

Դրա համար ել պետք է մանրազնին ստուգել սերմացուն՝ թեկուզ և առաջին հայացքից այն մաքուր թվա: Պետք է լրիվ կերպով մաքրել սերմացուն ամեն տեսակի աղբից և այն հաշվով, վոր նրա մեջ որենքով թուլատրված չափից, վորը կոչվում է ստանդարտ, ավելի աղբ չլինի: Ստանդարտը ճշտորեն ցույց է տալիս, թե ինչպիսի աղբից և ինչքան է թուլատրվում սերմացվի մեջ: 2ի կարելի ստանդարտով սահմանված վորակից ցած սերմացուն՝ ցանել: Սերմացուն կանոնավոր դտելու համար անհրաժեշտ է ամենից առաջ իմանալ տվյալ սերմացվի մաքրությունը:

ԻՆՉՊԵՍ ԻՄԱՆԱԼ ՍԵՐՄԱՑՎԻ ՄԱՔՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Դոյություն ունի հատուկ որենք, վոր սահմանում է սերմացվի մաքրությունը վորոշելու կանոնները: Կարճ կերպով դա կարելի յե արտահայտել հետևյալ կերպ:

Հացահատիկի պանստի զանազան տեղերից և զանազան խորությամբ վերցնում են մի քանի բուռ սերմ. այդ սերմերը լավ խառնում են միմյանց և ստանում միջին նմուշ: Նուրբ կշեռքով այդ նմուշից պետք է քաշել ուղիղ 100 գրամ և առանձնացնել: Առանձնացված սերմը լցնում են մաքուր, հավասար և անցքեր չունեցող սեղանի վրա (ավելի նպատակահարմար է ապակու վրա) և հատիկ առ հատիկ ջնկում: Մի կողմի վրա հավաքում են բոլոր լավ և չջարդված սերմերը, որինակ՝ յեթե վերցված է ցորենի սերմացուն՝ այդ դեպքում ջնկում են միայն ցորենի հատիկները, իսկ գարու և վարսակի հատիկները հավաքում

են մի ուրիշ տեղ. փշրված ցորենի հատիկները նոյնպես անջատում են առողջներից: Այս կույտի մեջ են հավաքում նաև մոլախոտերի բոլոր սերմերը և մնացած աղբը (հարգ, մղեղ, հող և այլն):

Ստացվում է յերկու կույտ՝ ցորենի ամրողջական հատիկների և բոլոր մնացածների խառնուրդի: Դրանից հետո յուրաքանչյուր կույտն առանձին առանձին պետք է կշեռնուրը կշեռքով: Յեթադրենք, թե առաջին կույտի (մաքուր հատիկի) քաշը հավասար է 80 գրամի, իսկ յերկրորդինը (աղբի)՝ 20 գրամի: Այդ դեպքում ասում են, վոր սերմացվի մաքրությունը հավասար է 80%-ի:

Տոկոսները ցույց են տալիս, թե հացահատիկի վոր մասն քստ քաշի ներկայացնում է մաքուր և ամրողջական հատիկ: Յենթադրենք՝ բրիգադը գարնանը ցանելու յե 100 ցնտներ 80% մաքրության ցորեն, այդ նշանակում է, վոր 100 ցնտներ հացահատիկից դաշտում ցանվելու յե 20 ցնտներ ամեն տեսակի աղբ և միայն 80 ցնտներ մաքուր սերմ:

Կարելի յե արդյոք ցանել այդպիսի հացահատիկը: Իհարկե չի կարելի: ԽՍՀՄ Հողօրդկոմատը յուրաքանչյուր հեկտարի համար սերմերի նորմա սահմանելով՝ ցույց է տալիս, վոր այդ նորման ճիշտ է միայն այն դեպքում, յեթե սերմերի մաքրությունն 95% ից պակաս չե:

Այդ նշանակում է, վոր մաքրությունը վորոշելու համար վերցված յուրաքանչյուր 100 գրամ սերմացվի մեջ թուլատրվում է միայն 5 գրամ աղբ: Յեւ վոչ ամեն տեսակի աղբ, այլ միայն անվնաս՝ վոչ մոլախոտերի սերմեր: Այդ 5 գրամի մեջ կարող են են մտնել փշրված հատիկը, հողը, մղեղը, հարդը և այլ կուլտուրական բույսերի սերմերը: Վնասակար խոտերի սերմերը մեծ մասամբ թուլատրվում են այն դեպքում միայն, յերբ կես առկոսից ավելի չեն լինում, այսինքն՝ մեր որինակով վոչ ավելի, քան կես գրամ*):

* Ավելի մանրամասն տեղեկություններ սերմերի վորակը վորոշելու մասին արված են Միութենական Հողօրդկոմատի կենտ. սերմ օտուգող լաբորատորիայի հրապարակած՝ Ն. Դ. Բոգոմոլովի «Улучшение методики определения качества семян для хат-лабораторий» բրոշյուրում:

ՅԱՆԵՆԻ ԼԱՎՈՐԱԿ, ԸՆՏԻՐ ՀԱՅԱՀԱՏԻԿ

Հավ սերմացու ստանալու համար դեռևս բավական չեն հացահատիկը բոլոր մուխոտների սերմերից մաքրելը, Հացահատիկի մեջ մենք գտնում ենք շատ անբաժ, թեթև սերմեր. այդպիսի սերմերը դիմացկուն, առողջ բույսեր չեն տալիս:

Ծանր և խոշոր հատիկով կատարված ցանքը տալիս է ուժեղ, ժիւժամանակ ծլած ծիրի. այդպիսի ծիրին ավելի հեշտությամբ են դիմանում հիվանդութունների և վնասատուների հարձակումներին, ավելի լավ են թփակալում, տալիս են ավելի բարձր բերք: Մինչև անգամ ամենալավ սորոքը կարելի չէ փչացնել, յեթե ցանքի համար չլուծվեն ծանր և խոշոր հատիկներ:

Ահա թե ինչու հարկավոր է վոչ միայն սերմացուն մաքրել ամեն տեսակի աղբից և առանձնապես մուխոտների սերմերից, այլև անհրաժեշտ է տեսակավորել հատիկը:

Ծանելու համար տեսակավորելիս ընտրվում են ամենից ծանր և խոշոր հատիկները:

ՀԱՏԻԿԸ ՊԵՏՔ Ե ՄԱՔՐԵԼ ՅԵՎ ՏԵՍԱԿԱՎՈՐԵԼ ՄԻ ՔԱՆԻ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐԻ ՄԻՋՈՑՈՎ

Վերևում մենք ասացինք, վոր Հենինի անվան կոլտնտեսության կոլտնտեսականները տեսակավոր սերմերի մանրագնին ստուգումից հետո նրանց մեջ գտան ելի շատ վնասակար աղբանշանակում և, վոր միայն տեսակավորումը միշտ ել բավարար չեն ծանր և խոշոր սերմերի ընտրության համար. այդ ավելի պարզ կգառնա, յերբ մենք լավ պարզարանենք, թե ինչպես են աշխատում տարբեր տեսակավորող մեքենաները:

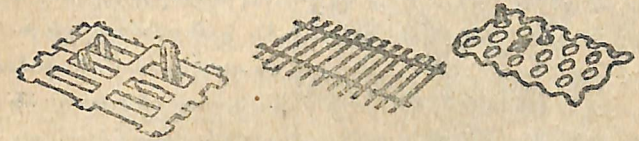
Տեսակավորումն րա՞ս Բաթի.—Մի քանի տեսակավորող մեքենաներ հացահատիկը տեսակավորում են ըստ քաշի: Ահա ինչպե՞ս է կատարվում աշխատանքը այդպիսի մի տեսակավորող մեքենայի վրա: Տեսակավորողն ունի թևերով հողմահար: Յերբ այդ հողմահարը (վետրազոն) պտտվում է բռնակի կամ դարձիչի ոգնությամբ, ստացվում է ուժեղ քամի: Շերեփում լցված հատիկն ընկնում է քամու հոսանքի մեջ: Մուխոտների ավելի թեթև սերմերը և ընդհանրապես ամեն տեսակի թեթև աղբը քամու միջոցով հեռանան են քշվում. ավելի ծանր հատիկը՝ իր ծանրության շնորհիվ՝ ավելի մոտ է ընկնում, իսկ ամենածանր հատիկն

ընկնում է բլրորովին մոտ՝ առաջին անգըր. այդ կլինի և առաջին տեսակը: Թեթև հատիկը քամուց տարվելով մի քիչ հեռու, ընկնում է մի այլ բաժին:

Հացահատիկի տեսակավորումն ըստ քաշի նմանում է թույլ քամու ժամանակ թիով զտելու հին յեղանակին: Բայց հատկանալի չէ, վոր տեսակավորող մեքենան այդ աշխատանքը կատարում է շատ ավելի լավ և մաքուր, քան հասարակ թին:

Կարող է արդյոք տեսակավորումն ըստ քաշի տալ բոլորովին մաքուր և ծանր հատիկ. ի հարկե՞ չի կարող: Ամենածանր հատիկին հատկացված անցքը կարող են ընկնել հողի կոշտեր, փշրված հատիկ, մանր ավազ և նույնիսկ մեծ քանակությամբ մուխոտների սերմեր: Առաջին անգըն ընկնում են վոչ միայն խոշոր, ծանր սերմեր, ինչպես, օրինակ, դառնուչիկ (Agr. githago) սերմերն են, այլև ուրիշ մուխոտների շատ մանր, բայց ծանրաքաշ սերմեր: Վերջապես տեսակավորումն ըստ քաշի՝ այնքան ել լավ չի տեսակավորում նույնիսկ հացահատիկների սերմերը, վորովհետև հատիկներն ընկնում են քամու հոսանքի մեջ թե լայն ու նեղ կողմերով և թե յերկարությամբ: Այդ իսկ պատճառով քամին քշում է տարբեր հեռավորությամբ—նույնիսկ բոլորովին միևնույն քաշն ունեցող հատիկները: Հետևաբար տեսակավորումն ըստ քաշի չի տա ցանքի համար լավորակ հատիկներ:

Տեսակավորիչներ՝ մալեբով.—Ուրիշ տեսակավորող մեքենաներ տեսակավորման համար ունեն հյուսված կամ ծակոտիներ

նե. Յ. Տարբեր մաղերի նկարները Ջախից՝ յերիւթաձիգ անցքերով ծակծկված մաղը, մեջանի՝ լաբերից հյուսված մաղ, աջից՝ ծակծկված մաղ՝ կլոք անցքերով

ուռնեցող մաղեր, վորոնց նմուշները ցույց են տրված նկ. Յ-ում: Բոլոր մաղերը տեսակավորում են հատիկն ըստ նրանց հաստության (կամ լայնության). Հատիկն անցքերի միջով ավելի լավ անցնելու համար մաղերը պետք է որոտվեն:

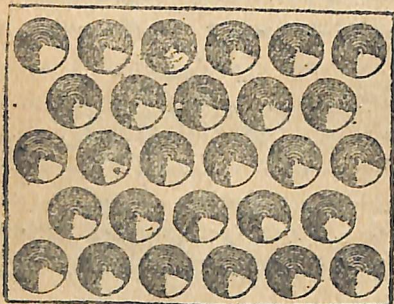
Թեթև մաղը կլոր է ծակծկված (տես նկար Յ, աջակողմի նկարը), այդ դեպքում մենակ ճոճելը բավական չէ, վորպեսզի հատիկն անցնի նրա միջով, անհրաժեշտ է հատուկ հարվածներ

բով հատկեւ նետել վեր՝ մաղի վրա, վորպեսզի նրանք անցնեն մաղի անցքերով: Ահա ինչու համար մաղերով տեսակավորող բոլոր մեքենաները մաղերի ճոճման և յերբեմն ել հատկեւ վեր նետելու համար հատուկ հարմարություններ ունեն: Տեւենք թե ինչպես են աշխատում մաղեր ունեցող տեսակավորող մեքենաները:

Այդ տեսակավորող մեքենաներն ամենից առաջ լավ են աշխատում այն դեպքում միայն, յերբ մենք ընտրում ենք հարմար մաղեր: Դրա համար տեսակավորող մեքենա ի հետ լինում են զանազան տեսակի մաղեր: Սակայն, ընտրելով համապատասխան մաղեր, դարձյալ չի կարելի լրիվ կերպով հեռացնել մուտքոտների սերմերը և լավ տեսակավորել հատիկը: Մի քանի մուտքոտների սերմեր, ինչպես, որինակ՝ դառնուչկի սերմերը, կարող են հացահատիկի հետ միանալու հաստությունն ունենալ: Նրանք կանցնեն աջ մաղերի միջով, վորոնցով անցնում են նաև հացահատիկները: Ել ավելի դժվար է ցորենից հեռացնել տարեկանը, կամ վարսակից՝ գարին:

Դրա համար ել մաղերով տեսակավորումն՝ ըստ հատիկի լայնության (հաստության)՝ չի տալիս միանգամայն լավորակ սերմացու:

Սերմագործի (գրիք).—Պետք է լինում սերմացուն անցկացնել

Նկ. 4. Քիչ-վոր թերթի մի մասը, վրան չինում են արեբի թմբուկը

յերբորդ մեքենայի միջով, վորը կոչվում է սերմագործի (տրիբեր):

Սերմագործի բանող մասը կոչվում է թմբուկ, վոր պատրաստված է ցրնկի թերթից (կամ պողպատաճերթից): Ծիկնի թերթը, վոր ց պատրաստված է թմբուկը, լինում է վոչ թե հարթ, այլ ուռնում է կլոր, ներփքված բլիշներ (տես Նկ. 4): Սերմագործին այսպես

է աշխատում. հատիկը լցվում է թմբուկի մեջ, վորը բռնակի ողնությամբ դանդաղորեն պտտվում է: Թմբուկի պտույտի ժամանակ բոլոր կլոր և կարճ հատիկներն ընկնում են բլիշներին մեջ և կիպ նստում այնտեղ: Յերկար հացահատիկները, ընդհա-

կառակր, կամ բոլորովին չեն ընկնում փոսերի մեջ կամ մտնում են միայն մեկ ծայրով:

Տրիբերն ընտրելով լավ թմբուկ, կարելի չէ սերմը գրեթե ամբողջովին մաքրել մուխոտների և այլ տեսակի կուլտուրակա ըսյսերի բոլոր սերմերից (որինակ՝ ցորենն անջատել վարսակից և գարուց): Շատ ավելի դժվար է տարեկանը դուր ցորենից: Տրիբեր լավ է անջատում հացահատիկից դառնուչկի սերմերը, վորոնք այլ տեսակավորող մեքենաներով չեն անջատվում: Դրա համար ել այլ կերպ տրիբերը կոչում են ին դառնուչկանդատիչ (кучкоотборник):

Յեթե արեբերն այդպիսի լավ մեքենա չի, այդ դեպքում ավելի հեշտ չի արդյոք հատիկը տեսակավորել միայն նրա միջոցով: Այդպես չպետք է անել:

Յեթե հատիկն ստացված է մաքրելու համար իր մեջ վոչ մի հարթություն չունեցող հասարակ կալսիից, այդ դեպքում այդպիսին պետք է մաքրել այսպես.

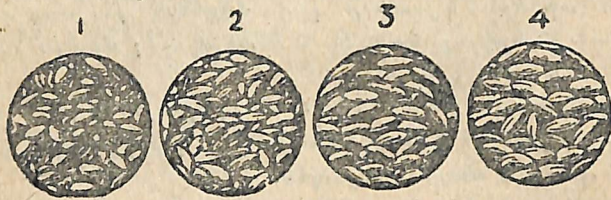
Սկզբում չեղջը քամհարվում է հասարակ քամհարի միջոցով, վորը հողմահարի ուղնությամբ հատիկից հեռացնում է ամբողջ թեթև աղբը, հարգի, հասկերի ֆացորդները և այլն:

Ահա ինչպես է մաքրվում հատիկն այդպիսի տեսակավորումից հետո (Նկ. 5):

Մոսկվայի շրջակայքում դոնովոգ «Բուտիրսկայա Խուտոր» խորհրդային տնտեսությունում ուղադրությամբ ստուգում ենին, թե վորքան մաքուր կլինեն սերմերն այդ յերեք մեքենաների միջով անցկացնելուց հետո: Ահա ինչ արդյունք տվեց այդպիսի մաքրումը: Կալսիի տակից վերցրած յուրաքանչյուր կիլոգրամ հատիկի մեջ կային տարբեր մուխոտների 1690 սերմ: Շեղջը հասարակ քամհարից անցկացնելուց հետո, մեկ կիլոգրամ հատիկի մեջ ֆացին արդին տարբեր մուխոտների 940 սերմ: մուխոտների սերմերի թիվը գրեթե 2 անգամ պակասեց: «Տրիումֆ» տեսակավորող մեքենան հեռարեց մուխոտների ել ավելի զգալի մասը: Մեկ կիլոգրամ հատիկի մեջ նրանցից ֆաց միայն 200 հատ: Վերջապես, արիբերից հետո մուխոտների սերմերի թիվը իջավ մինչև 70-ի: Հատիկն ել ավելի լավ մաքրելու համար խորհրդային տնտեսությունում վճռեցին մի անգամ ես անցկացնել «Տրիումֆ»-ի միջով: Այդ վերջին տեսակավորումից հետո ֆաց մուխոտների միայն 5—7 սերմ՝ մեկ կիլոգրամ հատիկի մեջ: Միայն այդ ձևի մաքրումը կարող է բավարար համարվել. այդ

եղ միայն այն դեպքում, յետե անացած մուլխոտերի սերմերը
չեն պատկանում խիստ ֆնասակար մ լախոտերի տեսակներին:

Բացի նշված տեսակավորող մեքենաներից, կան և մի շարք
ուրիշները: Կան հատուկ տեսակավորող մեքենաներ՝ յերեքնուկի
փուլի (կտավհատի), ճակնդեղի և այլ մշակույթների սերմերի գտման
համար: Բացի այդ, կան տեսակավորող բարդ մեքենաներ. որի-
նակ, բարդ «Սայուզնարկումզեմ» տեսակավորողը: Այդ մեքենան,
կարծեք թե, բաղկացած է իրար հետ միացած մի քանի տեսա-
կավորող մեքենաներից. նա ունի և՛ հողմահար, և՛ մաղ, և՛ տրեխ-
քի թմբուկներ: Այսպիսի տեսակավորող մեքենաները կատարում

Նկ. 3. Յերեք մեքենաների (քամարի, «Տրիումֆ» տեսակավորողի և արիերի)
միջով անցկացրած հատիկը:

են հատիկի լրիվ մաքրում և տեսակավորում, մեկ ժամվա ըն-
թացքում դտելով ցորենի 6—10 կամ վարսակի 3—5 տոնն հատիկ:

Բարդ կաշիչները և կոմբայնները հատիկի մաքրման և տե-
սակավորման համար նույնպես հարմարանքներ ունեն:

Անհրաժեշտ է արդյոք բարդ տեսակավորող մեքենայով, բարդ
կաշիչով կամ կոմբայնով պատճառ հատիկը տեսակավորել: Այդ հար-
ցին պատասխանելու համար անհրաժեշտ է վորոշել հատիկի մաք-
րությունը:

Յեթե հատիկի մաքրությունը 95 տոկոսից ցածր է, ապա
անպայման պետք է մեկ անգամ ել սերմացուն անցկացնել
արիերի միջով: Յերեքնուկ պահանջվում է նաև լրացուցիչ աշխա-
տանք «Տրիումֆ» տեսակավորող մեքենայի միջոցով:

Բայց, ահա, վերջապես ամբողջ հատիկը լավ մաքրված է:
Պիտանի յե արդյոք այդպիսի սերմացուն ցանքի համար:

Այդ տակավին անհայտ է. պետք է իմանալ սերմի ծլունա-
կությունը:

ՅԱՆՔԻ ՀԱՄԱՐ ՎՈՉ ԲՈՂՈՐ ԽՈՇՈՐ ՅԵՎ ԾԱՆՐ ՍԵՐՄԵՐՆ ԵՆ ՊԻՏԱՆԻ

Կոլեկտիվ և խորհրդային տնտեսությունները, միջին հաշ-
վով, մեկ հեկտարին մեկ ցննտներից մի քիչ ավելի ցանում:
Աշխատանքան հացաբույսերի ձևած հատիկը տալիս է սովորաբար
չերեք ցորեն (և ավելի) և յերեք հասկ: Յուրաքանչյուր հաս-
կում լավ բերքի դեպքում լինում է մինչև 20 հատիկ: Այդպի-
սով, ցանված մեկ հատիկը տալիս է 60 հատիկ բերք, կամ, ինչ-
պես ասում են, մեկը վաթսուն է տալիս: Բայց, ահա, յերեք կո-
տնտեսականները ծեծում են հացահատիկը և կշռում լավ բերքի
դեպքում՝ հեկտարը տալիս է ընդամենը 25—30 ցննտներ:

Ըստ հատիկի հաշվեցինք մեկին 60, իսկ իրականում ստա-
ցանք մեկին 30: Ստացվում է ինչ վոր սխալ հաշիվ: Դուրս է
գալիս, վոր ցանած հատիկի կեսը, վորքան ել նա մաքուր լինի,
իզուր կորչում է:

Ո՛ւր կորավ այդ հատիկը:

Նրա մի մասը մուլխոտերը խեղդեցին, մի մասը վոչնչաց-
րին ֆնասատուները և հիվանդությունները. սակայն շատ հատիկ-
ներ կորչում են իզուր միայն այն պատճառով, վոր քիչ ծլու-
նակություն ունեն:

Յանել քիչ ծլունակ հատիկ—նշանակում է կորստյան մոտ-
ենել կոտնտեսական բարիքը: Դրա համար ել մինչև ցանքն ան-
հրաժեշտ է մի քանի անգամ ստուգել հատիկի ծլունակությունը:

ԻՆՉՊԵՍ ՍՏՈՒԳԵԼ ՀԱՏԻԿԻ ԾՆՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

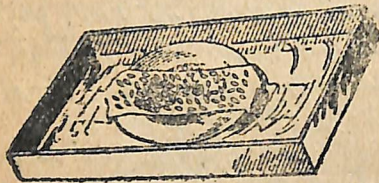
Վերցնենք նորից սերմացվի միջին նմուշը: Առանց ընտ-
բելու վերցնենք նրանից 200 հատ: Սերմերի յուրաքանչյուր հա-
բյուրյակը գատ-գատ ծլեցնենք խոնավ ավադի մեջ. թաց լաթի,
թաղիքի կամ ծծան թղթի թաց թերթի վրա:

Վորպեսզի լաթը, թաղիքը կամ թերթը միշտ խոնավ լինեն,
դենք նրանց մի ափսեյի մեջ. Ափսեն գետեղենք յերկաթյա
ամանում և այդ ամանի մեջ ջուր լցնենք: Լաթի (թաղիքի կամ
թղթի) ծայրը բաց թողնենք ջրի մեջ, ինչպես ցույց է տրված
նկ. 6-ում:

Յերկու-յերեք որից հետո սերմերը կսկսեն ծլել. 3-րդ որից
ձևած սերմերը պետք է հաշվել և ամեն որ նրանց թիվը գրան-
ցել: Բոլոր ձևած սերմերն ափսեյից դուրս գցենք, վորպեսզի

հաշիվը չխանգարվի: Ծլեցումը տևում է 10 օր: Սերմերն ուղղա-
կի ջրի մեջ գցել վ ծլեցնել չի կարելի, վորովհետև ծլելու համար
բացի ջրից, հարկավոր է նաև ոդ: Ծլեցումն ավելի լավ է կա-
տարել տաք սենյակում (բայց վոչ թե վառարանի վրա) Ցելսիուս
սի ջերմաչափով 15—16° տաքության տակ:

Ցենթադրենք, վոր առաջին հարյուրյակից 10 որում ծլել է
9%, իսկ 2-րդից՝ 96 հատիկ: Ծլած հատիկների միջին թիվն իմա-
նալու համար 98 և 96 գումարում
ենք և ստացված թիվը բաժանում
ենք 2-ի: Կստանանք (98 + 96) :
2 = 97 հատիկ:

Նկ. 6. Սերմերի անցման հաշվարկ
հարմարանք

հայտում են տոկոսներով: Մեր որինակում ծլունակությունը
հավասար կլինի 97 տոկոսի:

Բավարմը է արդյոք այդպիսի ծլունակությունը Այս բա-
վարար է Կառավարության գերեկտիվի (որենքի) համաձայն՝
1935 թվին կոչվելով և խորհրդային տնտեսություններին թույլ
էր տրվում ցանել 90 տոկոսից վոչ պակաս ծլունակություն ու-
նեցող հատիկը:

Իսկ ինչ անել, յեթե հատիկի ծլունակությունը շատ ցածր
է: Այդ դեպքում պետք է այդպիսի հացահատիկը փոխարինել
ուրիշ կուլտուրաների լավ սերմացվի ավելցուկի հետ, ինչ-
պես նաև կուլտուրաներին ուտելու համար հատկացված հա-
ցահատիկի հետ: Հացահատիկի փոխանակմանը պետք է օգնի
չքննդրածինը:

Միայն պետք է հիշել, վոր ծլունակության վորոշումը մեծ
հետաքրքրություն է պահանջում: Ուստի և անհրաժեշտ է ելի ստուգել
ծլունակությունը՝ մոտակա ջրջանային կամ միջջրջանային սեր-
մացուներ ստուգող լաբորատորիաներում: Այդտեղ, բացի այդ,
ստուգում են, թե սերմացվի մեջ չկան արդյոք հիվանդություն-
ներ, վորոնք կուլտուրաների մեջ, մինչև իսկ խրճիթ-լաբորա-
տորիա լինելու դեպքում, չեն նկատել, և վորոնք կարող են
վաշխանել սերմացուն:

ՍԵՐՄԱՑՈՒՆ ՓԶԱՆՈՒՄ Ե ՎԱՏ ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ԴԵՊՔՈՒՄ

Բայց ահա ծլունակությունն ստուգված հատիկը լցված է
պահեստ: Մինչև գարուն պահպանվում է արդյոք այդ հատիկի
բարձր ծլունակությունը: Վնչ, նա կարող է և իջնել: Դրա գլխա-
վոր պատճառներն են՝ 1) վատ պահպանումը, 2) ֆլուստոտների
և հիվանդությունների կողմից հատիկի ֆլուսումը, 3) հատիկի
բարձր խոնավությունը: Որենքն արգելում է սերմիցնդի
համար վերցնել վոջով առաջին աստիճանից բարձր վարակված
և 15,5% -ից բարձր խոնավություն ունեցող սերմացուն: Վարակ-
ման առաջին աստիճանը հաշվվում է այն, յերբ միջատները կա-
րելի յե հաշվել: Բայց և ամենափոքր վարակման դեպքում էլ
սերմացուն պետք է անտահանել ու չորացնել:

Մոսկվայի հացահատիկային ինտիտուտը շատ հետաքրքրի-
վորձ է կատարել, վորը ցույց է տալիս, թե ինչպես վատ պա-
պանելիս կարող է արագ փչանալ սերմացուն: Վերցրել են տա-
րեկանի վատ չորացրած սերմեր և լցրել են խոնավ ու վատ
ողափոխվող շտեմարան: Հացահատիկը բոլորովին չի խառնվել և
պահվել է այնպես, ինչպես պահվում է այն կուլտուրաներին
ներում, ուր մինչև այժմ գործում է դասակարգային թշնամին:
Նա գիտում է բոլոր միջոցներին, վորպեսզի սերմացուն բոլորո-
վին անպետք դարձնի: Պետք է վճարակներին մերկացնել կու-
լակների նման արարքները:

Ահա ինչի յե հասցրել այդպիսի պահպանումը: Պահեստ
լցնելիս հատիկի ծլունակությունը հավասար էր 92 տոկոսի: Վեց
որից հետո վերցվեց առաջին նմուշը: Նմուշի մեջ գտնվեցին հա-
տիկներ, վորոնք ֆլուսված էին վոջով: Վորը հենց բաղմանում
է խոնավ հատիկում*): Վոջիլն առաջին հերթին ուտում է հա-
տիկի սաղմը: Սերմերի ծլունակությունն 92% -ից իջել էր 90%:

Պահելուց 18 օր հետո վերցվեց 2-րդ նմուշը: պարզվեց, վոր
հատիկը բորբոսնել և թեթևակի մուգ գույն էր ստացել, իսկ
ծլունակությունը իջել էր մինչև 48%: Մի ամսից մի քիչ անց
հատիկը բոլորովին փչացել էր և դարձել անպետք թե սերմացվի
և թե ալյուր պատրաստելու համար: Ահա ինչի յե հասցրել հա-
տիկի վատ պահպանումը:

*) Վոջիլը կարելի յե տեսնել հառարակ աչքով: դրա համար պետք է հա-
տիկի նմուշը՝ 1 կիլոգրամի չափով, տանել տաք սենյակում տաքացնել և մա-
զել թղթի վրա: Մազվածքի մեջ լինելով, վորովհետև տաք ջնքում նա
արագ կերպով սկսում է շաղկապել:

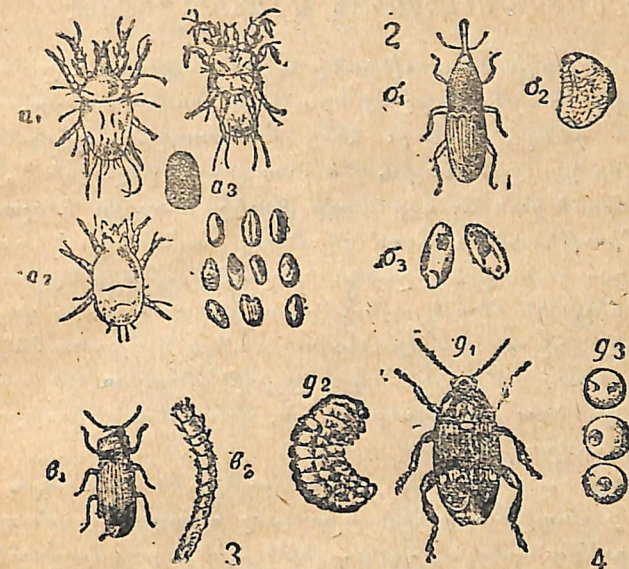
Պահպանելի կոլտնտեսությունն այդպիսի չարիքից, հետևի՛ր հատիկին և հաճախ ստուգելը նրա ծլունակությունը: Յուրաքանչյուր պահեստից և հատիկի յուրաքանչյուր պարտիայից ջուլ ջուլ նմուշ վերցրու: Յեթե ծլունակությունն ընկել և թեկուզ 2 — 3⁰/₀-ով, այդ արդես նշանակում է, վոր կոլտնտեսային հատիկը գտնվում է սպառնալիքի տակ: «Յած ծլունակություն, աղտոտված, բարձր խոնավություն, ֆլաստատներով, վոջով, մրիկով և այլ հիվանդություններ վարակված հացահատիկ հայտարարելու դեպքում պետք է ձեռք առնել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները՝ նրա սերմային վորակը բարձրացնելու համար, այն է՝ մաքրել, քամարել, խառնել և հատկապես ախտահանել» (1934 թ. փետրվարի 25-ի ԽՍՀՄ Ժողովուրդի նախագահ ընկ. Մուրտուզի և Համկոմկուսի (բ) կենտկոմի քարտուղար ընկ. Ստալինի ստորագրությամբ հրապարակված դիրեկտիվ նամակից):

ԻՆՉՊԵՍ ՊԱՀՊԱՆԵԼ ՍԵՐՄԱՑՈՒՆ

Պահվող հատիկի համար ամենից վտանգավորը խոնավությունն է: Յեթե հացահատիկն ունի բարձր խոնավություն, այսինքն՝ 15,5⁰/₀ բարձր է, հաստատապես համոզված պետք է լինել, վոր այդպիսին մինչև ցանքը չի պահպանվի: Յեթե նույնիսկ ամենաչոր հատիկը պահվում է խոնավ, վատ ողափոխվող շենքում, այդպիսի պահպանումից լավ բան մի սպասիր: Պահելուց առաջ սերմացուն պետք է լավ չորացնել: ավելի լավ է չորացնել արևի տակ կամ սերմեր չորացնելու համար պատրաստված հատուկ չորանոցում: Սովորական չորանոցում սերմացի չորացնելը մեծ մասամբ ուժեղ կերպով իջեցնում է ծլունակությունը: Շենքը պետք է չոր լինի, վորպեսզի հացահատիկը չխոնավանա: Չոր, սառնամանիքային օրերին պահեստը պետք է բաց թողնել և հացահատիկը լավ խառնել (խառնել թիերով), իսկ խոնավ յեղանակներին հետևել, վորպեսզի նրա մեջ անձրև և ձյուն չթափվի:

Հատիկի փչացման յերկրորդ աղբյուրը, չենքի մեջ յեղած անմաքրությունն է: Հատկապես վտանգավոր են հատիկի հին, նախորդ տարիների ֆուցորդները և ավելած կույտերը: Հենց այդ աղբուրն է, վոր բուն են դնում հատիկի դանազան ֆլաստատները և հիվանդությունները: Ահա ինչու համար սառնաստները հատիկով լցնելուց առաջ պետք է լավ մաքրել ամեն

տեսակի աղբից: Մաքրելուց հետո գյուղատնտեսի ցուցմունքով պահեստը պետք է ախտահանման յենթարկել: Վնասատուներ, միջատներ յերևալու դեպքում, կրին գյուղատնտեսի ցուցմունքով, անմիջապես պետք է պահեստը նորից հակահիսել: Մկներին և առնետներին պետք է վոջնչացնել թակարդներով ու թու-

նկ. 7. 1) Պահեստի վոջ (խոտ մեծագրած), նրա թրթուրները (22 և 23) և նրանց կողմից ֆլաստած հատիկը: Միջոցով վոջի ձուն՝ մեծացրած (23):

2) Շտեմարանային հերկարակն թր (22՝ բղղը, 23՝ բղղի թրթուրը, վոր ֆլաստում է հատիկը, 23՝ ֆլաստած հատիկները):

3) Այլուրի ճրճ (ծառարդեռ), վոր բացի ալուրից, ֆլաստում է նաև հատիկը (22՝ բղղը, 23՝ նրա թրթուրը, վոր ֆլաստում է ալուրը, և՛ հատիկը):

4) Վոլուրի ճրճ (22՝ բղղը, 23՝ թրթուրը, վոր ապրում է վոլուրի ներսում, 23՝ վոլուրի ֆլաստած հատիկները):

Նավոր գրավչանյութերով 7-րդ նկարում ցույց են տրված պահեստների ամենից ավելի վտանգավոր ֆլաստատները: Ավելի մանրամասն տես 1934 թ. Միութենական Հողթղկոմատի՝ կոլտնտեսություններում հացահատիկի պահպանման մասին յեղած հրահանգը:

Հացահատիկը պետք է հոգատարությամբ և ուշի ուշով պահ պահել հափշտակումից, վորովհետև քնած չեն դասակարգային

թշնամին և նրա գործակալները (գողեր և լողորներ)։ Սերմացան պետք է ապահովել նվիրված կոլտնտեսականներից ընտրած, գործին հմուտ պահակներով։

ՍԵՐՄԱՑՎԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՊԻՏԱՆԻՈՒԹՅՈՒՆԸ

Յերբ սերմացվի մաքրությունը և ծլունակությունը վերադառնալիս, պետք է հաշվել (բաշտվ) նրա այն տոկոսը, վորը պետք է գործադրվի ցանքի համար։ Հենց տնտեսական պիտանիությունն է, վոր ցույց է տալիս, թե ըստ քաշի ինչպիսի % են կազմում (ամբողջ ցանվող սերմացվի քաշից) մաքուր և ծլունակ սերմերը։ Միութենական Հողօգտագործական սահմանելով ցանքի նորմաներն ըստ զանազան շրջանների, նշում է, վոր ցանքի տվյալ նորմաները ճիշտ են սիբիրյան այն սերմացուների համար, վորոնք ունեն 95%-ից վոչ պակաս ծլունակություն և նույնպես 95%-ից վոչ պակաս մաքրություն։ Իսկ ինչպիսի տնտեսական պիտանիությունն հղանենա այն սերմացուն, վորի ծլունակության և մաքրության տոկոսը 95 է։

Սերմացվի տնտեսական պիտանիությունն իմանալու համար ամենից առաջ մաքրության տոկոսը պետք է բազմապատկենք 95-ն 95-ի վրա՝ կստանանք $95 \times 95 = 9025$ ։ Ստացածը պետք է բաժանել 100-ի 9025-ը բաժանելով 100-ի կստանանք 90,25 (իննսուն ամբողջ, քսանհինգ հարյուրերորդական)։ Վերջին ստացված թիվը ցույց է տալիս սերմացվի տնտեսական պիտանիությունը տոկոսներով։ Նշանակում է, մեր որինակում սերմացվի տնտեսական պիտանիությունը հավասար է 90,25 տոկոսի։ Հիշենք այդ թիվը։ Նա հետագայում մեզ պետք կգա ցանքի նորման վորոշելու համար։

ՄԵՐ ՀԱՅԱՔՈՒՅՍԵՐԻ ԱՄԵՆԱՎԱՏ ՀԻՎԱՆԻՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄՐԻԿՆ Ե

Դեռ մինչև հեղափոխությունը գյուղացիները գարնան ցուրեն ցանելիս նկատում էին, վոր առողջ սերմերի փոխարեն հաճախ ցորենի հասկում աճում են ինչ-վոր սև, կարծես սրով ծածկված հատիկներ։ Ծորենի հասկերը և վարսակի հուրաններն ունենում էին այսպիսի տեսք (տես նկ. 8)։ Հաճախ այդ հիվանդությունը հիվանդանում էր նաև գարին, ինչպես նաև տարեկանը և

միջանի այլ կուլտուրական բույսեր։ Գյուղացիները շատ միջոցներ էին հնարում հացահատիկն այդ հիվանդությունից ազատելու համար։ Նրանք վորձում էին, որինակ, չորացնել հացահատիկը վառարանի վրա (առասական ձևի)։ Այդ յեղանակը չեղողունում։ Ընդհակառակը, հաճախ շատ տաքացրած վառարանի վրա չորացնելուց հետո սերմացուն ամբողջովին կորցնում էր ծլունակությունը։ Փորձում էին հատիկը մաքուր ջրում լավ լվանալ և հետո չորացնել։ Պարզվում էր, վոր վնասվածությունը պակասում էր, բայց աննշան չափով։ Այլ յեղանակները նույնպես մեծ արդյունք չէին տալիս։ Յեղել են դեպքեր, յերբ այդ

Նկ. 8. Վարսակի մերկ (շեղձ առողջ հուրան, միջտեղ՝ քարամերկով վարսակված վարսակ, ձախից՝ փոշեմերկով վարակված վարսակ)

հիվանդություն տարածման պատճառով գյուղացիներն ստիպված են յեղել մի քանի տեղերում չցանել թե վարսակ և թե գարնանացան ցորեն։

Միայն խորհրդային իշխանության որոշ գյուղացիները, այժմ արդեն կոլտնտեսականներն ստանում են ամենահավաստի և փորձված միջոցներ՝ հացաբույսերի հիվանդությունը լավ ուսումնասիրված է, նա կոչվում է մրիկ։ Պետք է լավ իմանալ, թե վորտեղ և ինչպես է առաջանում հատիկի վարակումը մրիկից։

Իմանալով այդ, կհասկանանք, թե ինչու զանազան հացաբուլցներ Ժրիկի զեմ գործադրվում են պայքարի զանազան միջոցներ:

Իսկ ինչ բան է մրիկը: Մրիկը փոքրիկ սուռն է, վոր բազմանում է, ինչպես և բոլոր սնկերը, վոչ թե սերմերով, այլ սպորներով: Սպորները տեսքով իրենցից ներկայացնում են սև փոշի, վորը և մենք նկատում ենք մրիկով վարակված հասկի մեջ. կամ նրանով ֆլասոված հատիկի ներսում: Յուրաքանչյուր մանր փոշեհատիկը, յեթե նա կալում է առողջ հատիկին, կարող է աճել նա աճում է հենց այն ժամանակ, յերբ հողում սկսում է ծլել հացահատիկը: Աճած սպորը թափանցում է հատիկի ծլի մեջ: Այդ ձևով վարակված բույսն սկզբում աճում է և տեսքով առողջ է թվում: Բայց հիվանդությունը չի անցել: Յերբ ցորենը հասկ է գցում (իսկ վարսակը՝ հուրան), հիվանդությունն սկսում է արտահայտվել և յերևալ արտաքուստ: Հետևանքն այն է լինում, վոր հատիկները փշանում են: Հատիկի բերքի փխրանքն հասկը տալիս է մրիկի նոր սպորներով հակայական բերք: Այդ սպորները դարձյալ կալում են առողջ հատիկներին և նույն պատմությունը վերսկսվում է:

Մրիկի ուրիշ տեսակները հատիկը վարակում են մի քիչ այլ կերպ: Յորենը և գարին ունեն մրիկի առանձին տեսակներ, վորոնց վարակը տեղավորվում է վոչ թե հատիկի մակերեսին, այլ խորը՝ ներսում: Դա ցորենի և գարու փոշեմրիկն է:

Միաժամանակ թե ցորենը և թե գարին ունեն մրիկի այլապի տեսակներ, վորոնց սպորները գտնվում են հատիկի մակերեսի վրա: Կա և վարակման մի այլ առանձնահատկություն: Մենք գիտենք, վոր գարու և վարսակի հատիկները ծածկված են թաղանթով, իսկ մրիկի սպորները կարող են լինել նաև թաղանթի տակ:

Ուրեմն՝ հիշենք:

Յորենը ֆլասովում է հոտած կամ քարամրիկով և փոշեմրիկով: Քարամրիկի սպորները գտնվում են հատիկի մակերեսին, իսկ փոշեմրիկի վարակը՝ հատիկի ներսը:

Գարին վարակվում է քարամրիկով և փոշեմրիկով: Քարամրիկի սպորները կալում են գարու մակերեսին՝ նրա թաղանթի տակ, իսկ փոշեմրիկի վարակը գտնվում է հատիկի խորքը՝ ներսում: Վարսակը նույնպես վարակվում է քարամրիկով և փոշեմրիկով: Վարակը գտնվում է հատիկի մակերեսի վրա՝ թաղանթների տակ:

Այժմ մեզ հասկանալի չէ, թե ինչու գյուղացիները ցանքից առաջ նույնիսկ մաքուր ջրում լվանալով հատիկները, վորոչ չափով պահանջնում են յին վարակը: Ջրում լվանալիս, սպորները մի մասը պարզապես ջրի հետ հեռանում էր. բայց ջուրը, իհարկե, չէր կարող սպանել վարակը:

ՀԱՏԻԿԻ ԱՆՏԱՀԱՆՈՒՄԸ

Մրիկի սպորներն սպանելու համար պետք է հատիկն ախտահանել: Վարսակն ու գարին այդ դեպքում միշտ ախտահանվում են հեղուկ նյութերով, վորովհետև նրանց վարակը լինում է թաղանթների տակ: Լավ հեղուկ ախտահանիչ նյութը ֆորմալինն է:

Հատիկը ֆորմալինով ախտահանում են նաև այսպես կոչված կիտաչոր ախտահանմամբ:

Այսպես են անում: Կիտաչոր ախտահանման համար սկզբում ֆորմալինը լուծում են մաքուր ջրի մեջ: 80 լիտր ջրի համար վերցնում են ուղիղ 1 լիտր սովորական 40%-անոց ֆորմալին: Հետո վերցնում են բրեդենտ և թրջում են ֆորմալինի ալկիլ թույլ լուծույթով: Բրեդենտը փռում են և նրա վրա յերկար կույտերով՝ 25—30 ամ բարձրությամբ լցնում են հատիկ և ցնցուղով շաղ են տալիս ֆորմալինի լուծույթ (տես նկ. 9): Մեկ տոնն վարսակի համար պահանջվում է 30 լիտր ֆորմալինի լուծույթ: Շաղ տալու ժամանակ հատիկը թիկերով լավ խառնում են: Հատիկը կիտաչոր յեղանակով կարելի չէ ախտահանել նաև հատուկ մեքենաների միջոցով:

Շաղ տալուց հետո հատիկը ծածկում են նկ. 9. Ցնցուղ ֆորմալինով թրջած բրեդենտով և այդ դրոթյամբ ուտում ուղիղ 4 ժամ: Չորս ժամից հետո հատիկը կրկին թիախառնում են, վորպեսզի ֆորմալինի գոլորշին դուրս գա: Հենց ֆորմալինի այդ թափանցող գոլորշիներն են, վոր վաճառվում են վարակը: Դոլորշիները հեշտությամբ են անցնում թե վարսակի և թե գարու թաղանթների տակ: Կիտաչոր յեղանակով ախտահանված հատիկը կարելի չէ չլորացնել, այլ իսկույն

ցանել: Վերոգնահատելու այս ձևով ախտահանված հատիկը յերկար պահել չի կարելի, ուստի կիսաչոր ախտահանում կատարվում է հենց ցանքից առաջ:

Ախտահանված հատիկի կրկնաժառանգից խուսափելու համար պետք է ֆորմալինի լուծույթով լվանալ թե՛ թիերը, թե՛ արկղաները, թե՛ շարքացան մեքենայի ցանող մասերը, և թե՛ այն պարկերը, վորոնցով սերմացուն դաշտ են փոխադրելու:

Թաց ախտահանումը նույնպես կատարվում է ֆորմալինով: Նման ձևի ախտահանում կատարելու համար վերցնում են 40% ֆորմալին և ամեն մեկ մաս ֆորմալինին ավելացնում են 300 մաս ջուր (ըստ ծավալի): Լուծույթը սովորաբար պատրաստում են փայտյա տակաոներում և բերանը ծածկում: Սերմերը լուծույթում պահում են 2—3 րոպե, վորից հետո զուրա են բերում, հույտ անում և ծածկում բրդեկտուով: Սերմերն այդպես ծածկված ֆուլում են 2 ժամ, վորից հետո քարակ շերտով փռում են ստվեր տեղում և չորացնում: Սակայն ցորենի սերմերը (քարամրիկի) և ասրեկանի սերմերը ցորենային և քարամրիկի դեմ ավելի լավ է ախտահանել չոր յեղանակով: Այդ յեղանակով ախտահանելիս սերմերը լավ խառնում են զանազան թուշավոր փոշիների հետ: Չոր ախտահանման համար վերցնում են հետևյալ թուշներից մեկն ու մեկը՝ «ԱԲ» պրեպարատը, Դավիդովի պրեպարատը (ՊԴ), ադոնատը, տակ-արսինը, ավելի սուկավ՝ փարիզյան կանաչը: Այդ թուշներով կարելի չե՛ առաջացնել խառն ցանքը՝ ախտահանել: Չոր ախտահանում կատարվում է սեղմ փակված մեքենաներում, ուր լցնում են հատիկն ու դեղափոշին: Այնուհետև մեքենայի մեջ հատիկը լավ խառնում են թուշավոր փոշու հետ:

Ախտահանման լավագույն մեքենաներից մեկը Պապովի մեքենան է (տես նկ. 10): Այդ մեքենայով հատիկը կարելի չե՛ ախտահանել ուղած յեղանակով (և՛ կիսաչոր, և՛ չոր):

Վերջապես, ցորենի և գարու փոշեմրիկի դեմ պայքարելու համար հատիկը տաք ջրում տաքացնում են: Այդ գործողությունը կարելի չե՛ կատարել միայն գյուղատնտեսի ղեկավարությամբ: Դրա համար պահանջվում է հատուկ զգուշացում: Յեթե տաքացման համար վերցվի չափից ավելի տաք ջուր, կամ հատիկն ավելի յերկար պահվի նրա մեջ, ապա սերմի սաղմը կմեռնի և հատիկը կդառնա վոչ ծուռնակ: Ընդհանրապես ավելի լավ է նախորդ խորհրդակցել գյուղատնտեսի հետ, թե ինչ յեղանակով

պետք է ախտահանել տվյալ հատիկը և ինչպես ավելի լավ կատարել այն:

Ախտահանումը պետք է կատարել մեծ ճշտապահությամբ: Թուշավոր նյութերի հետ գործ ունեցող բոլոր աշխատողները պետք է ստույգ իմանան և կատարեն ԽՍՀՄ Հողփողկոմատի կողմից այդ մասին տրված հրահանքը, այլապես աշխատողները կարող են թուշավորվել:

ՊԱՀՊԱՆԻՐ ՍՈՐՏԱՅԻՆ ՀԱՏԻԿԸ

Խորհրդային և կոլեկտիվ տնտեսությունների հիմնական խնդիրը բերքատվության բարձրացումն է: Բերքատվությունը բարձրանում է ցանքաշրջանառության կիրառմամբ, բարձր ագրոտեխնիկայով, մեքենաների ճիշտ ոգտագործմամբ, պարարտանյութերի գործադրմամբ և այլն:

Բերքատվության բարձրացման ձևերի մեջ շատ մեծ տեղ է զբաղում սորտային հատիկներով ցանքը:

Սորտային հատիկը տալիս է բարձր բերք, քան վոչ սորտային: Սորտային հատիկի վորակը միշտ ավելի բարձր է, քան վոչ սորտայինին: Սորտային հատիկն ավելի լավ է դիմանում յերաշտին, ավելի լավ է ձմեռում և հիվանդություններից ավելի քիչ է հիւսվում:

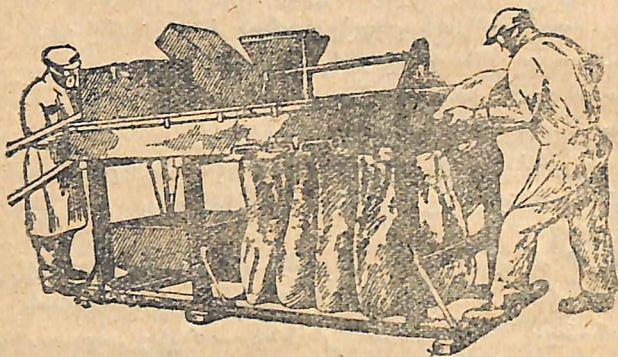
ԽՍՀՄ Ժողկոմխորհի վորոշմամբ, դեռևս 1931 թ. մայիսին կազմակերպված է համամիութենական միասնական պետական տեսակաֆոնդ: Կոլտնտեսություններում վոչ սորտային հատիկի փոխանակումը կատարվում է պլանային կարգով: Ստանալով սորտային հատիկ, կոլտնտեսությունները պետք է հատուկ հոգատարությամբ վարվեն նրա հետ: Սորտը կարող է հեշտությամբ փչանալ, յեթե կոլտնտեսությունը ձեռք չառնի մի շարք միջոցներ՝ սորտային հատիկի փչացման դեմ:

Իսկ ինչպես պահպանել սորտը:

Ամենից առաջ անհրաժեշտ է աչալուրջ հետևել, վորպեսզի սորտային հատիկի մեջ այլ սորտի հատիկներ չընկնեն: Սորտային հատիկը պետք է առանձին պահել վոչ սորտայինից: Բոլոր մեքենաները (տեսակավորողները, կալսիչները, շարքացան մեքենաները) աշխատանքից առաջ պետք է լավ մաքրվեն նրանց մեջ մնացած աշխատի հատիկներից: Յերբ ցանքը կատարվում է ձիերով, չի կարելի նրանց կերակրել այլ սորտի հատիկով: Չմաքսած հատիկը թրիքի միջոցով կարող է գաշտ ընկնել և վա-

բակել սորտը: Կոլտնտեսական զաշտերին կից յեղած մենատընտեսների բոլոր զաշտերը պետք է ցանվեն այն սորտի սերմերով, վորով ցանված են կոլտնտեսային զաշտերը:

Այնպիսի մշակույթների սորտային ցանքերը, վորպիսին են տարեկանը, յեղիպտացորենը, սորգոն, վոչ սորտային ցանքերից մեկ կիլոմետր պետք է հեռու լինեն: Սորտային սերմացունքը պետք է խնամքով ախտահանվեն և ունենան բարձր ագրոտեխնիկա: Սորտային հատիկը պետք է ցանել աշնանից վարած և զարնանը լավ նախապատրաստված հողում: Տեսակավոր ցանքերին հատկացված ցեղահողամասերը ամառվա ընթացքում 3—4 անգամ պետք է կուլտիվացիայի յենթարկել, իսկ խիստ

Նկ. 10. Պարովի մեքենան՝ հատիկի ախտահանման համար

Քառակար մոլախոտերով վարակված լինելու դեպքում 5—6 անգամ:

Ծիւերը յերեան գալիս սորտային ցանքերը պետք է խնամքով քաղհանել: Մինչև հասկակալիլը քաղհանը պետք է մեկ անգամ ես կրկնել:

Սորտային հատիկի բերքահավաքից առաջ պետք է աշխատել, վորպեսզի ցանքերը նայված լինեն գյուղատնտեսապրորատորի կողմից, վոր վկայական է տալու ավյալ հատիկի սորտային լինելու մասին: Սորտային հատիկի համար պետութունը վճարում է ավելի բարձր գին, քան վոչ-սորտայինի:

Սորտային հատիկը կոլտնտեսական զաշտերի հարստութունն է:

ՍԵՐ ՄԱՑՈՒՆԵՐԻ ՅԱՐՈՎԻԶԱՑԻԱՆ

Մեր գյուղատնտեսական գիտության բոլոր նվաճումները մեջ առաջին տեղերից մեկն է գրավում աղադեմիկոս Լիսենկոյի աշխատությունները:

Աղադեմիկոս Լիսենկոն իր աշխատություններով ցույց տվեց թե ինչից է կախված բույսի զարգացումը և ինչպես կարելի յե ղեկավարել այդ զարգացումը: Աղադեմիկոս Լիսենկոյի նվաճումներից մեկը լայնորեն կիրառվում է կոլտնտեսություններում և խորհրդային տնտեսություններում: Այդ կոչվում է յարովիզացիա:

Յարովիզացիան սերմացուն ցանքի համար նախապատրաստելու հատուկ յեղանակ է: Յարովիզացված սերմացուն տալիս է ավելի արագ հասունացող ցանքեր: Յարովիզացիայի ոգնությամբ կարելի յե, որինակ, ստիպել աշնանացան հացահատիկին բերք տալ ցանքի առաջին տարում: Այլ խոսքով՝ յարովիզացիայի միջոցով կարելի յե աշնանացան հացաբույսերը դարձնել գարնանացան: Այստեղից էլ առաջացել է յարովիզացիա անունը, վոր նշանակում է «գարնանացում»: Սակայն կոլեկտիվ և խորհրդային տնտեսություններում ամենից ավելի յարովիզացիայի յեն յենթարկում վոչ թե աշնանացան հացահատիկի սերմերը, այլ գարնանացանի սերմերը: Հատկապես տարածված է գարնանացան ցորենի յարովիզացիան: Յարովիզացիայի յենթարկված ցորենն արագ հասունանում է և դրա ջնորհիվ էլ ազատվում է յերաշտից, վոր սովորաբար տեղի յե ունենում հատիկի հասունացումից հետո: Վերջին հաշվով յարովիզացիան ուժեղ կերպով բարձրացնում է բերքը:

Սերմացվի յարովիզացիան պահանջում է խիստ ճշտապահանութուն: Յարովիզացիայի ժամանակ պետք է խստորեն պահպանել յարովիզացիայի վերաբերյալ հրահանգը, վոր տրված է Տ. Դ. Լիսենկոյի և Յ. Ս. Ստեպանենկոյի «Яровизация сельскохозяйственных растений» գրքույկում:

Յարովիզացիան կայանում է հետեյալում. վերցնում են լավ զտված և ծլունակ սերմացու փառն են այն վորեն սրահի կամ ալելի հարմար է ծածկոցի հատակի վրա: Հատակին փռված սերմացուն 3 անգամ թրջում են ջրով: Հրահանգում ճշտորեն ցույց է տրվում, թե տարբեր սերմերի և տարբեր սորտերի համար ինչքան ջուր պետք է վերցնել:

Ոոնավացումից 15—20 ժամ հետո սերմերն սկսում են ծլել:

Յերբ սերմացվի ամենափոքր քանակն սկսում է ծկթել (накло-
ны), շեղվել 20—25 սմ շերտով ցրում են, վորպեսզի հատիկի
հիմնատեղանքն իջնի: Հետո հատիկը մինչև ցանքը պահվում է
և խիստ վորոշակի (յուրաքանչյուր բույսի համար առանձին)
ջերմության տակ:

Յերբ ցանում ենք յարովիզացիայի չենթարկված սերմացուն՝
նա ինքն իրեն յարովիզացիայի յե յենթարկվում, բայց դա տեղի
չե ունենում դաշտում: Առանց յարովիզացիայի վոչ մի բույս չի
կարող զարգանալ: Բայց յարովիզացիայի համար դաշտում միշտ
համար պայմաններ չեն լինում: Իրա համար յարովիզացիան
դաշտում ձգձգվում է յերկար ժամանակ, վորը և ուշացնում է
բերքահավաքը: Ահա ինչու համար սերմացվի յարովիզացումն
արագացնում է բույսերի հասունացումը:

Ուկրաինայի Սելեկցիայի ինստիտուտը 1933 թվին տվյալ-
ներ է ստացել այն կոլտնտեսություններից, ուր կիրառել են յա-
րովիզացիա: Վերջիններիս ահազին մեծամասնությունը ցույց է
տվել, վոր յարովիզացիան բարձրացրել է բերքը:

Այսպես, Ուկրաինայի Ռեզետիլովսկի շրջանի «Կուլտուրա
բլեբորոբա» կոլտնտեսությունում յարովիզացիայի չենթարկված
ցորենը տվել է հեկտարից 13,5 ցենտներ, իսկ յարովիզացիայի
չենթարկվածը՝ միայն 9 ցենտներ:

1934 թվին յարովիզացիան տվել է Էլ ավելի լավ արդյունք-
ներ, և առաջին հերթին այն պատճառով, վոր կոլտնտեսություն-
ները յուրացրել են յարովիզացիայի տեխնիկան:

2.

3 Ա Ն Գ

Մինչև ցանքի սկիզբը, բացի սերմացվի դառնություն, պետք է
կատարվեն նաև մի շարք ուրիշ աշխատանքներ: Կոլտնտեսական-
ները պետք է փորձնական յերթի դուրս դան դեպի դաշտը: Այդ
փորձնական յերթերում ստուգվում են ցանող և վարող բոլոր մե-
քենաները, սայլերն ու լծասարքերը: Նկատվող բոլոր թերու-
թյունները պետք է ցանքից առաջ վերացվեն: Մինչև ցանքի
սկիզբը կոլտնտեսություններից հեռու ընկած հողամասերում ան-
հրաժեշտ է կազմակերպել դաշտային կայաններ: Յեթե նախորդ
տարիներից նման կայաններ կազմակերպված են, պետք է նա-
յիլ, թե ինչ մասը պետք է կարգի գցել և բարելավել:

Բոլոր ձիերը պետք է լավ վիճակում լինեն աշխատանքի
անցնելու համար:

ՄԻՆՁԵՎ ՑԱՆՔԻ ՍԿԻԶԲԸ ԳԵՏՔ Ե ՃՇՏՈՐԵՆ ՀԱՇՎԵԼ ՑԱՆՔԻ
ՆՈՐՄԱՆԵՐԸ ՏԱՐԲԵՐ ՀՈՂԱՍՍՍԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Մենք արդեն գիտենք, վոր միութենական Հոգժողկոմատը
Միության բոլոր շրջանների համար սահմանում է սարքեր մշա-
կույթների ցանքի միջին նորմաներ: Ըստ քաշի, սերմացվի այն
քանակը, վոր պետք է ցանվի մեկ հեկտարի վրա, կոչվում է ցան-
քի միջին նորմա: Շրջանային հողային բաժինը պետք է մինչև

դանքի սկիզբը յուրաքանչյուր կոլտնտեսութեան նախագահի հաղորդի այդ միջին նորմաները, Յենթագրենք թե ձեր շրջանի համար գարնանացան ցորենի ցանքի միջին նորման մեկ հեկտարի համար սահմանված է 150 կգ: Այդ դեպքս չի նշանակում, վոր յուրաքանչյուր հեկտարի վրա պետք է ցանվի ուղիղ 150 կգ:

Միջին նորմաները, ինչպես արդեն գիտենք, ճիշտ են միայն այն դեպքում, յերբ սերմացվի ծլունակութունը և մաքրությունը 95 տոկոսից պակաս չեն: Ուրիշ խոսքով՝ ցանքի սահմանված նորմաները կիրառելի յեն 90%-ից վոչ պակաս տնտեսական պիտանիութեան դեպքում (տես եջ 20):

Ցանքից քիչ առաջ յուրաքանչյուր կոլտնտեսութեան մեջ, յուրաքանչյուր բրիգադում սերմացվի ծլունակութունը մեկ անգամ ևս պետք է վորոշվի (ըստ հնարավորութեան սերմատուգիչ լաբորատորիաների միջոցով): Յենթագրենք նրա ծլունակութունն այժմ հավասար է 91%-ի, իսկ մաքրությունը միացել է նախկինը, այսինքն՝ 95%: Այդ դեպքում ինչքան պետք է ցանել այդ սերմացվից:

Առաջ հաշվենք մեր սերմացվի տնտեսական պիտանիությունը: Դրա համար կազմապատկենք 91-ը (ծլունակութեան տոկոս) 95-ով (մաքրութեան տոկոս) և ստացված թիվը կբաժանենք 100-ի:

$$\text{կատանանք } (91 \times 95) : 100 = 86,45\%$$

Այդ ել կլինի մեր սերմացվի տնտեսական պիտանիությունը:

Իսկ ցանքի վերոհիշյալ նորման կարելի չե ցանել, յերբ սերմերի տնտեսական պիտանիությունն ավելի բարձր է (90,25 տոկոս է): Սակայն մեր սերմերն այժմ ունեն ավելի ցածր տնտեսական պիտանիություն: Երանք վորակով ավելի վատ են և ցույց տված նորմայից ավելի պիտի ցանել:

Իսկ քանի՞ անգամ ավելի շատ: Այնքան անգամ, վորքան անգամ հոգեզոգմանտի ցույց տված տնտեսական պիտանիությունը բարձր է մեր սերմերի տնտեսական պիտանիությունից:

Այդ հաշվը կատարում են այսպես. ցանքի համար ցույց տված 150 կգ նորման բազմապատկում են ինքնաշարժ ձողովակում ևս $150 \times 90,25 = 13537,5$: Հետո հարկավոր է ստացալ թիվը բաժանել մեր սերմացվի տնտեսական պիտանիութեան վրա, այսինքն՝ $86,45\%$ -ի

վրա: Բաժանելով $13537,5$ -ը $86,45$ -ի վրա, կստանանք (13537,5 : 86,45) = մոտավորապես 156 ու կես կիլոգրամ:

Այդ ել կլինի գարնանացան ցորենի մեր սերմացվի ցանքի միջին նորման՝ մեկ հեկտարի համար: Առանձին հողամասերի համար անհրաժեշտ է մի քիչ փոփոխել նաև այդ նորման:

Յեթե հողը շատ բերրի չե (որինակ, բոլորովին նոր հերկած խոպան), այդ դեպքում պետք է նորման իջեցնել մոտավորապես 10% ու: Այդ դեպքում մենք կստանանք հեկտարի համար 141 կգ նոր նորմա: Յեթե հողը շատ աղքատ է, այդ դեպքում նորման պետք է բարձրացնել 10% -ով: Վատ հող ունեցող հողամասերի համար նորման կլինի մոտավորապես 172 կգ մի հեկտարին:

Ճիշտ այդպես բարձրանում է նորման նաև մոլախոտերով շատ վարակված հողերի և մի փոքր իջնում՝ մաքուր հողամասերի նկատմամբ: Ցանքի ուղացման դեպքում նորման նույնպես բարձրանում է, իսկ ցույց տրված ժամկետներում ցանելու դեպքում մնում է անփոփոխ:

Ընդհանուր կանոնն այս է: Ինչքան կուլտուրական բույսերի զարգացման պայմանները վատ լինեն, այնքան ել բարձր պիտի լինի ցանքի նորման: Բարձրացրած նորմայով կարծես ծածկում ենք նախորդ աշխատանքի մեր սեփական բացերը:

Այդ, իհարկե, չի նշանակում, թե ցանքի նորման բարձրացնելով կարելի չե վերացնել դաշտերի վարակվածությունը և նախացանքային վատ աշխատանքը: Շատ սերմեր վատ պայմաններում չեն ծլում բոլորովին, դրա համար ել մենք ցանում ենք մի փոքր ավելի շատ:

Որինակ, վատ, չպարարտացրած հողում նորման մեծացվում է այն պատճառով, վոր առանձին բույսերի արմատները վատ են աճում և տարածվում դեպի կողքերը: Ինչպես նաև բույսերը վատ են թփակալում: Ո՞վ է մեղավոր նորմայի մեծացման անհրաժեշտութեան համար, իհարկե՝ մենք ինքներս:

Մոլախոտերից չմաքրված հողամասերում սերմացվի նորման պետք է ավելացնել նրա համար, վորպեսզի խիտ աճած ցանքերը մոլախոտերին տեղ չտան, վորպեսզի ցանքերը խեղդեն մոլախոտերին:

Ցանքի ուղացման դեպքում նորման մեծ պետք է լինի այն պատճառով, վոր ուշ ցանված հացբույսերն ուժեղ կերպով պատվում են մոլախոտերով և վատ են թփակալում: Այսպես, յեթե

ժամանակից ուշ և վատ աշխատանք են կատարում, ապա տես-
չին հերթին կորցնում են ավելորդ սերմացու և հետո ել աստ-
նում են ցածր բերք: Ուրեմն՝ նշանակում է, նորմայի բարձրա-
ցումը վոչ թե գրական, այլ բացասական փաստ է: Այդ մատնա-
ցույց և անում սերմացվի կամ հողի վատ դրության մասին:
Վորպեսզի մեր այդ բացերի հետևանքները նվազեցնենք, հենց
դրա համար ել դիմում ենք ցանքի նորմայի բարձրացմանը:
Կոլտնտեսութան մեջ դասակարգային թշնամին հաճախ և ոգ-
տագործում այդ դրությունը, վորպեսզի ֆլաս հասցնի տնտե-
սությանը: Նա ագիտացիա յն անում ցանքի նորման իջեցնե-
լու համար այն ժամանակ, յերբ այն հարկավոր է բարձրացնել:
Ճիշտ սահմանված ցանքի նորման բացառիկ նշանակու-
թյուն ունի: Դրա համար ել այդ խնդրի լուծմանը պետք է
մոտենալ լուրջ և մտածված կերպով:

ՀՈՂԻ ՆԱԽԱՑԱՆՔԱՅԻՆ ՄՇԱԿՈՒՄԸ

Վորպեսզի սերմերը լավ ծլեն, հողում պետք է լինի բավա-
րար քանակի ջուր: Բացի դրանից, սերմերի ծլելու համար ան-
հրաժեշտ է նաև ողոր: Վերջապես, ծլելու համար անհրաժեշտ է
նաև ջերմություն: Որինակ, սառը ջրում ընկած սերմերն ողի և
տաքության պակասության հետևանքով վոչ միայն չեն ծլում,
այլև կարող են նեխել և բոլորովին փչանալ:

Նախացանքային մշակումով է, վոր մենք պետք է ստեղ-
ծենք անհրաժեշտ պայմաններ սերմերի ծլման համար: Նախ և
առաջ ցանքից առաջ հողը պետք է փրկեցնել գոնե այնքան խո-
րությամբ, ինչ խորությամբ ցանվելու յեն սերմերը: Յեթև ցան-
քը կատարվի պինդ հողում, այդ դեպքում շարքացան մեքենան
չի կարող սերմերը լավ թաղել: Բացի դրանից, փրկեցրած հողը
չի կորցնում խոնավությունը: Ցանքի ժամանակ հողամասի մա-
կերեսը պետք է հարթ լինի՝ առանց կոշտերի: Վերջապես, ցան-
քից առաջ հողը բոլորովին մաքրված պիտի լինի մոլախոտերից:

Բոլորին հայտնի յե, վոր գարնանացան հացաբույսերի հա-
մար հերկը պետք է կատարել նախորդ աշնանը (աշնանավար):
Հենց վոր աշնանավարը գարնանն այնքան չորանա, վոր հողը
չկպի, չավաղվի, անմիջապես պետք է փոցխել: Աշնանավարի
փոցխելն ուշացնելու յուրաքանչյուր ուր խիստ կերպով կիջեց-
նի բերքը:

Արևմտյան Սիրիի Զալզինսկի հացահատիկային խորհրդա-
յին տնտեսության մեջ աշնանավարը չորացավ մայիսի 5-ին:
Յերբ հողը նույն ուր փոցխեցին և ցանեցին՝ 1931 թ. յերաշտա-
յին տարում՝ մեկ հեկտարից ստացան 6 ցենտներ բերք: Մյուս
հողամասերում ուշացրին ժամկետը և փոցխեցին միայն մայիսի
16-ին: Այդ այն հետևանքն ունեցավ, վոր սերմն անգամ չհա-
վաքեցին. հեկտարից ստացվեց 0,3 ցենտներ բերք:

Յեթև աշնանավարն ուժեղ վարակված է մոլախոտերով, կամ
հողը խիստ ամրացել է, այդ դեպքում գարնանացան հացա-
բույսերի համար միայն փոցխելը բավական չե: Հողն այդ դեպ-
քում անհրաժեշտ է մշակել կոլտիվատորներով, իսկ հետո՝ փոց-
խել: Վոչ սևահողային գոտում շատ ծանր հողերը գարնանը
նույնիսկ կրկնահերկ են անում ու անմիջապես փոցխում: Ուշ
գարնանացաններին հատկացված հողերն անպայման մշակում
են կոլտիվատորներով և փոցխում են, ըստ վորում հաճախ
կոլտիվացիան կատարվում է 2 անգամ:

Յեթև ցանքն արվում է գարնանահերկի վրա, պետք է հողը
վարել 18 սմ-ից վոչ պակաս խորությամբ: Յեթև գարնանահեր-
կերի վրա ցանվելու յեն վաղ գարնանացան բույսեր, հողն ան-
միջապես պետք է փոցխել ու ցանել:

Ուշ ցանվող մշակութային համար գարնանը կատարված
վարը մինչև ցանքն անպայմանորեն նաև պետք է կոլտիվատո-
րել և փոցխել:

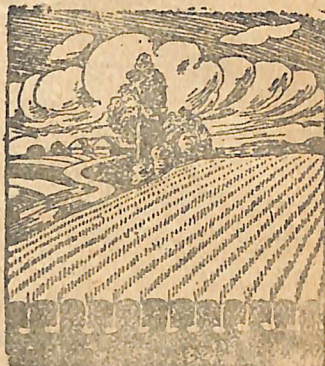
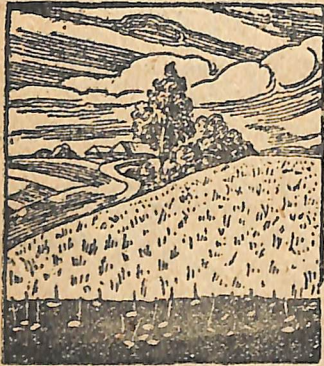
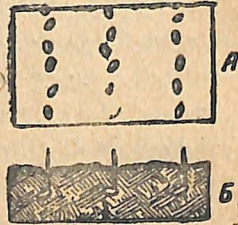
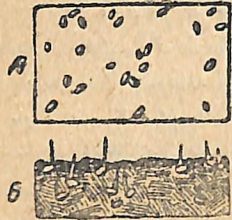
ՑԱՆՔԻ ՁԵՎԵՐԸ

Ցանքի ամենավատ ձևը շաղացանն է: Նկարներն ուշա-
դրությամբ նայելով կարելի յե պարզ տեսնել, թե շաղացանն
ինչու յե վատ (տես նկ. 11):

Շաղացանի դեպքում սերմերը հողի յերեսին ցրվում են
անհավասար՝ տեղ-տեղ խիտ և տեղ-տեղ դատարկ: Ցանքից հետո
պահանջվում է սերմերը թաղել, ինչով էլ վոր թաղելու լինես
(փոցխով, բաղմախոփաններով, կոլտիվատորով), միևնույն է,
սերմերը կընկնեն տարբեր խորության մեջ: Այդ պատճառով
վոչ բոլոր պիտանի հատիկներն են ծառայում նպատակին: Չա-
փից ավելի խոր թաղված սերմերը կարող են չծլել, կամ՝ ծլել
մեծ ուշացումով: Ծիլերն ստացվում են անհավասար, դժվարու-
թյամբ են ճեղքում հողի մեծ ջերտը և բարձրանում վեր: Չծլած

սերմերի մի մասը մնում է ընկած հողի յերեսին: Այդպիսի սերմերը թռչունների կեր են դառնում: Մենատնտեսություններում, ուր սովորաբար շաղաքան եյին կատարում, հավերը գարնանը «կերակրվում եյին» այդ դաշտերում:

Շաղաքանի դեպքում սերմերի անոգուտ կորուստն ստիպում

Նկ. 11. Շաղաքան. A—անհավասար ցանված սերմեր, B—սերմերի անհավասար թաղում, B—անհավասար ծիւրեր

Նկ. 12. Շարքացան. A—շարքացանով ցանած սերմերն ընկած են հավասար, B—սերմերը հողում միևնույն խորության վրա յեն թաղված, B—շարքացանի հավասար ծիւրերը

և մեծացնել ցանքի նորման 10—20%-ով: Շաղաքանի ծիւրերը համաչափ չեն լինում:

Նկարից կարելի յի տեսնել, թե ինչպիսի անհամաչափ ծիւրեր է տալիս շաղաքանը: Այդպիսի անհամաչափ ծիւրեր ունեցող ցանքն արագ կերպով ծածկվում է մոլախոտերով: Տարբեր ժամանակ ծածկված բույսերը տարբեր ժամանակ ել կհասունանան, իսկ

այդ նշանակալից չափով կիջեցնի բերքատվությունը: Այդ իսկ պատճառով շաղաքանը համարվում է վոչ կատարյալ ձև: Շաղաքանը կոլտնտեսություններում փոխարինված է շարքացանով:

Այլ բան է շարքացանը (տես նկ. 12): Սերմերը շարքացանի ժամանակ իսկույն թաղվում են հողի մեջ և ծածկելու առանձին պետք չի լինում: Նրանք բոլորն ել ընկնում են հավասար խորության վրա: Թաղման խորությունը կարելի յի փոխել ըստ մեր հայեցողության:

Շարքացանի դեպքում սերմերը տալիս են հավասար ծիւրեր: Այդպիսի ծիւրերն ափելի քիչ են ճնշվում մոլախոտերով: Հավասար ծիւրերը միաժամանակ կհասունանան, վորը և բարձրացնում է բերքը: Շարքացանը 20%-ով տնտեսում է սերմացուն և տալիս է բերքի աճ 5%-ից վոչ պակաս: Պարզ է, ահա, թե ինչպիսի հրակայական առավելություն ունի շարքացանը շաղաքանի համեմատությամբ:

Շարքացանները տարբեր տեսակի յեն: Հացաբույսերի սովորական շարքացան մեքենան ցանում է շարքը շարքից 14—15 սանտիմետր հեռավորության վրա. այդպիսի շարքամիջյան տարածություն ունեցող ցանքը կոչվում է համատարած շարքացան: Համատարած շարքացանի միջշարքային տարածությունների մշակում չի կատարվում: Համատարած շարքացանի քաղհանը կատարում են ձեռքով:

Յերե սովորական շարքացան մեքենայի վրայից հանեք խոփիկների մի մասը, կստացվեն լայն շարքամիջեր. այդպիսի շարքամիջով կատարված ցանքը կոչվում է լայնաշարք ցանք: Լայնաշարք ցանք կատարելիս հողը կարելի յի և պետք է քաղհանել ու փխրեցնել տարբեր շարքամիջյան աշխատանք կատարող մեքենաներով: Լայնաշարք ձեռով շատ լավ է ցանել կորեկը, վորը հեշտությամբ պատվում է մոլախոտերով: Վարունժի մարզի Մորշանի շրջանի «Յուժնի» կոլտնտեսությունը 1933 թ. ստացել է կորեկի բերք լայն շարքային ցանքից 16,4 ցենտներ մեկ հեկտարից, մինչդեռ համատարած շարքացան կատարածից ստացել է միայն 12,4 ցենտներ: Յնթե կորեկը պետք է ցանվի վաղաժամ հողում, այդ դեպքում այդպիսին անպայման պետք է կատարել լայնաշարք:

Բոլոր այսպիս կոչված շարքահերկ բույսերը պիտի անպայմանորեն ցանել կամ տնկել լայնաշարք (արևածաղիկ, յեղիպտացորեն, սոյա, լոբի, կարաֆիլի բամբակ):

Յերբեմն լայնաշարք ցանքերը կատարվում են փոքր խնչ ալ կերպ: Հացաբույսերի սովորական շարքացանի խոփիկները մոտեցնում են իրար 2—3 խոփիկով, այդպիսի ցանքը կոչվում է ժապավինաձև ցանք: Յուրաքանչյուր իրար մոտեցրած շարքերի խումբը կոչվում է ժապավեն, իսկ ժապավենի յուրաքանչյուր շարքը կոչվում է շարք կամ գիծ: Ժապավինաձև ցանքերը կարող են լինել 2—3 շարքանի (գծանի):

Կորեկն ավելի հաճախ ցանում են ժապավինաձև: Սաացվում է կրկնակի ոգուտ, դաշտում կաճի այնքան բույս, ինչքան համատարած շարքացանի դեպքում և միաժամանակ հնարավոր կլինի շարքամիջյան տարածությունները մշակել կուլտիվատորներով:

ԻՆՉՊԻՍԻ ՇԱՐՔԱՑԱՆՆԵՐՈՎ ԱՎԵԼԻ ԼԱՎ Ե ՑԱՆԵԼ

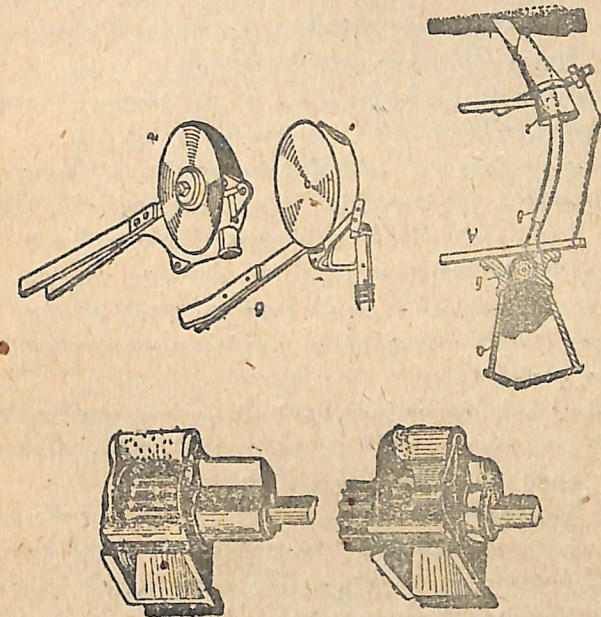
Հացաբույսերը ցանում են կամ խոփիկավոր կամ ափսեյավոր շարքացաններով: Նկար 13-ը ցույց է առնում խոփիկավոր շարքացանի խոփիկը և ափսեյավոր շարքացանի ափսեն: Շարքացանն աշխատում է այսպես. խոփիկը կամ ափսեները (ափսեյավոր շարքացանի) գծում են ակոսներ: Այդ ակոսների մեջ սերմնատար խողովակից ընկնում են սերմերը: Սերմերը սերմնատար խողովակների մեջ են ընկնում սերմարկղի մեջ յեղած սանակի (կատուշկայի) ոգնությունը, վորն իր վրա յեղած ատամներով բռնում է հատիկը և գցում խողովակների մեջ: Սանակը կարելի է տեղից շարժել կարգավորիչի ոգնությամբ և նրանով էլ պահանջներ կամ ավելացնել ցանքի նորման:

Խոփիկավոր շարքացանը մի փոքր ավելի լավ է աշխատում ափսեյավոր շարքացանից. նա կանոնավոր և հավասարաչափ է թաղում սերմը: Սակայն այդպիսի աշխատանք ստացվում է միայն մաքուր և լավ մշակված հողերում:

Վարակված և մեծ քանակությամբ չփշրված կոշտեր ունեցող հողամասում խոփիկավոր շարքացանի խոփիկները հեշտությամբ պատվում են մոլախոտերով, Բացի դրանից, խոփիկները հաճախ դուրս են թռչում հողից և հատիկները հավասար կերպով չեն թաղում: Այսպիսի հողերում ավելի լավ է աշխատում ափսեյավոր շարքացանը: Յեղատարիայի շրջանի (Ղրիմ) կոլտնտեսականները վատ մշակված և քիմիական-չայր մոլախոտով վարակված հողում փորձելով խոփիկային շարքացանը՝ սկզբում վո-

րոշում կայացրին, վոր խոփիկավոր շարքացանը միտնգամայն անպետք է և իբր թե լավ է միայն ափսեյավոր շարքացանը, իսկ յերբ հողը մոլախոտերից մաքրեցին և ավելի լավ մշակեցին, սկսեցին գովել խոփիկավոր շարքացանը:

Դեռ վերջերս ցանքի համար գործադրվում էր այսպես կոչված բուկկերը: Բուկկերը բաղմախոփանի յե, վորի վրա ամրացված է սերմարկղը: Սերմնատար խողովակից թափվող սերմերն

Նկ. 13. А.—Խոփիկային շարքացանի խոփիկը՝ ցանող ապարատով, а—սերմարկղ, 6—ցանող կոճ, в—սերմնատար խողովակ, г.—խոփիկ, Ե—ափսեյավոր (դեպային) խոփիկներ, Ե—մեկ ափսեյավոր խոփիկ, ж—2 ափսեյավոր խոփիկ: Վերևում շարքացանից հանած կոճերը (ձախ կողմը՝ կոճը հարմարեցրած է ամենափոքր ցանքի, աջ կողմը՝ ամենամեծ նորմայով ցանքի համար):

անմիջապես ծանծաղ կերպով թաղվում են հողում բաղմախոփանի թեփումով: Բուկկերային ցանքը կատարվում էր ուղղակի չհերկած խոզանի վրա և դրա համար էլ բուկկերային ցանքը կոչվում էր ճեղքացանք:

Բուկկերային ցանքը կատարվում էր չմշակված հողում, առանց նախացանքային աշխատանք կատարելու: Այդպիսի ցանքն ախտառապիկություն տանում էր դեպի բերքի անկում և վարակում

եր դաշտերը: Այն կոլտնտեսականները, վորոնք դեռ վերջերս ցանքի համար գործադրում էին բուկկեր, իրենց սեփական փորձով համոզվեցին նրա ֆլասակարութեան մեջ և այժմ ասում են. «Բուկկերը գողանում եր կոլտնտեսական բարիքը»: Բուկկերային ցանքը լայնորեն հանձնարարվում եր ֆլասարարների կողմից, վորոնք համենում էին կոլտնտեսական դաշտերում անբերրիություն առաջացնել և մեր յերկիրը սովի մատնել: Բուկկերային ցանքը հարավային շատ շրջաններում պատճառ դարձավ մոլախոտերի ուժեղ տարածման և իսկապես նշանակալից նախով իջեցրեց բերքը: Մի քանի կոլտնտեսություններում և խորհրդատեսություններում բուկկերային ցանքի դեպքում մոլախոտերը մարդու բարձրության էին հասնում:

Վնասարարները մերկացվեցին: Նրանք իրենց արժանի պատիժն ստացան, բայց բուկկերային ցանքի կողմնակիցները դեռևս տեղ-տեղ մնացել են: Այդպիսիների դեմ պետք է անխնա պայքար մղել, վորովհետև բուկկերային ցանքը գործիք է դասակարգային թշնամու ձեռքում՝ կոլտնտեսությունների տնտեսական հզորությունն ամրացնելու և ունեւոր կոլտնտեսական կյանք ստեղծելու դեմ:

Ներկայումս կուսակցության և կառավարության հատուկ վորոշումներով արգելված է բուկկերային ցանքը: Պետք է ամենուրեք և ճիշտ իրագործել այդ վորոշումները:

Մեզ կարող են հարցնել. իսկ թնշ անել կոլտնտեսությունները և խորհրդատեսությունները բերված բուկկերները: Հարկավոր է սերմարկղը բուկկերից հանել և նա կլինի հիանալի լուսչինիկ (փխրեցնող): Կոլտնտեսականները հավանում են այն. «Լավ աշխատանք կատարվի այդպիսի ուղղված, կարգավորված բուկկերից»:

ՇԱՐՔԱՑԱՆԻ ՍԱՐՔԻ ԳՑԵԼԸ ՑԱՆԵԼՈՒՑ ԱՌԱՋ

Ցանքի համար շարքացանը պետք է սարքավորվի այնպես, վորպեսզի ցանի ճիշտ այնքան, վորքան վորոշված է: Աղյուսակում կարգավորիչի կողքին ցույց է տրվում, թե ինչպես պիտի սարքավորվի այն, վորպեսզի տա ցանքի պահանջվող նորման: Սակայն աղյուսակի ցուցմունքները հաճախ ճիշտ չեն լինում: Դաշտում աշխատելիս շարքացանը միշտ ցանում է կամ ավելի շատ կամ ավելի քիչ, քան կարգավորիչի աղյուսակում ցույց է

տրված: Վորպեսզի այդ բանը տեղի չունենա, պետք է տնայաման շարքացանի կարգավորիչը համապատասխան կերպով շարժել և կարգի գցել:

Իսկ ուր շարժել, յեթե չգիտես՝ շարքացանը շատ է ցանում, թե քիչ:

Շարքացանն ստուգելու համար դաշտում ճիշտ կերպով նախում են կես հեկտար տարածություն. նախորդ կշռված հացահատիկը լցնում են սերմարկղը և կատարում ցանքը: Ամբողջ կես հեկտարը ցանելուց հետո շարքացանից դուրս են հանում սերմի մնացորդը, կշռում և հաշվում են ցանած հացահատիկի ճիշտ քաշը: Այդ ժամանակ արդեն հայտնի կլինի, թե վոր կողմ պիտի շարժել կարգավորիչը՝ պահպանել, թե շատացնել սերմացուն:

Այնուհետև նախում են նորից կես հեկտար: Կրկին կատարում են ցանք, հարկավոր կողմը շարժելով կարգավորիչը: Դարձյալ իմանում են՝ կարգավորիչը նոր դրությունում լինելու դեպքում շարքացանը ցանում է արդյոք սերմացվի լրիվ նորման: Յերկրորդ կես հեկտարը ցանելուց հետո հաշվում են շարքացանը ճիշտ կերպով սարքավորել: Գոյություն ունեն շարքացանի սարքավորման ավելի բարդ հաշիվներ պահանջող ձևեր: Այս մասին պիտի կարդալ Գատովսկու և Իվանովի «Памятка бригадира-полевода» գիրքը:

ԻՆՉ ԽՈՐՈՒԹՅԱՄԲ ՑԱՆԵԼ ՍԵՐՄԵՐԸ

Յուրաքանչյուր մշակույթի սերմերի համար ագրոկանոնները սահմանում են ցանքի խորության միջին չափ: Դարձանացան ցորենի, վարսակի, գարու սերմերը թաղում են միջին հաշվով 4—5 սմ խորությամբ: Չափից ավելի խոր թաղումը ֆլասակար է նրա համար, վոր սերմերը կարող են չաճել և կամ կծլեն անհամաչափ: Չափից ավելի ծանծաղ ցանելու դեպքում սերմերն ընկնում են ավելի չոր հողում և նույնպես կարող են ջրի պակասության պատճառով չծլել:

Տարբեր շրջաններում և տարբեր հողերում ցանքի խորությունը զանազան կերպ է փոփոխվում: Սոսնով, ծանր, արագ պնդացող հողերում սերմերը ցույց տված խորությունից ավելի նոսր են թաղում (մոտավորապես 2—3 սմ): Ընդհակառակը, թեթեւ կամ չորային հողերում նրանք թաղվում են ավելի խոր՝ մինչև 6—7 սմ: Յերաշտային շրջաններում սերմերը թաղում են մի քիչ ավելի խոր, քան խոնավ տեղերում:

ՑԱՆՔԻ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Հալ նախապատրաստած հոդում ժամանակին կատարված ցանքը միշտ տալիս է ամենաբարձր բերքը:

Բոլոր գարնանացան հացաբույսերը (գարնանացան ցորեն, վարսակ, դարի) պետք է ցանվեն դաշտ դուրս գալու առաջին որերից, հենց վոր շարքացան մեքենան կկարողանա աշխատել: Ամբողջ ցանքը պիտի ավարտվի ամենակարճ ժամանակամիջոցում: Չորային շրջաններում ցանքը պիտի վերջացնել վոչ ավելի քան 7 ուրում՝ շարքացանների մասսայական աշխատանքի սկզբից հաշված: Հյուսիսային շրջաններում ցանքը կարելի է յերկարացնել 10-ից մինչև 12 ուր, բայց ավելի՝ վոչ մի դեպքում:

Վաղ ցանքը տալիս է ամենաբարձր բերքը հետևյալ պատճառներով: Վաղ ցանքի դեպքում հողում ավելի շատ ջուր է լինում: Վաղ ցանքերն ավելի քիչ են մոլախոտերով ծածկվում և ավելի բարձրորակ բերք են տալիս: Կրուզիկի (Կրասնոդարի մոտ) փորձակայանի տվյալներով արևածաղկի վաղ ցանքերի սերմերը պարունակել են 1,2 տոկոսով ավելի յուղ, քան ուշ ցանքերի սերմերը: Իսկ այդ 1,2 տոկոսն ամենաքիչը յուրաքանչյուր հեկտարից կազմում է 300 լիտր: Վաղ ցանքերն ավելի քիչ են տուժում վնասատուներից:

Սարատովի հացահատիկային տնտեսության ինստիտուտը տարբեր ժամանակամիջոցներում կատարած ցանքից (աշնանավարից) ստացել է գարնանացան ցորենի այսպիսի բերք.

Ցանքն ապրիլի 26-ին 12,4 ցենտներ՝ հեկտարից

»	մայիսի 4-ին	9,7	»	»
»	»	10-ին	7,0	»
»	»	18-ին	6,1	»
»	»	22-ին	2,6	»

ԻՆՉՊԵՍ ԴԵԱՆԱՏԵԼ ՑԱՆՔԻ ՎՈՐԱԿԸ

Ցանքն բարձր վորակը բերքի գրավականն է: Կառավարության վորոշման համաձայն, աշխրհի հաշվառումը կատարվում է անպայման աշխատանքի վորակը հաշվի առնելով: Իսկ ինչպես է գնահատվում ցանքի վորակը:

Ամենից առաջ հարկավոր է ստուգել, թե չկան արդյոք բացատներ, այսինքն՝ արդյոք չցանված տեղեր չեն մնացել:

Յերբ ցանքն արդեն կատարված է և սերմերը թաղված են

հողում, բացատներ վորոշին անկարելի է: Ուստի հենց շարքացանի աշխատանքի ժամանակ ցանքի վորակին հարկավոր է հետևել:

Յերբեմն շարքացաններն աշխատում են շրջանաձև: Այդ անթույլատրելի է: Շրջանաձև աշխատանքի ժամանակ պտույտներում միշտ բացատներ են ստացվում: Ուստի անհրաժեշտ է՝ վորպեսզի շարքացանը միշտ աշխատի «գործերով», այսինքն՝ դաշտի մի ծայրից մյուսն անցնի: Արտի ծայրերում պտույտ կատարելիս՝ խոփիկները բարձրացնում են և ցանող ապարատն աշխատանքից հանում: Սակայն այդ ձևի ցանքի դեպքում ևս կարող են բացատներ ստացվել հետևյալ պատճառներով.

1. յերբ ուղացումով է աշխատանքի դրվում ցանող ապարատը.

2. յերբ սերմարկղում քիչ հատիկ է մնացել, իսկ շարքացանը շարունակում է աշխատել.

3. յերբ շարքացանի շարքերը լավ չեն մոտենում արդեն անցկացրած շարքերին (նորմալ չափով).

4. յերբ շարքացանին ճիշտ ուղղություն չեն տալիս և նա զնում է վոչ թե ուղիղ գծով, այլ զիգզագներով.

5. յերբ խոփիկները լցվում են հողով, պատվում են մոլախոտերով կամ հողից դուրս են թռչում.

6. յերբ հողամասը մինչև ցանքը վատ է մշակված:

Այդ պատճառներից առաջ յեկած բոլոր բացատները պետք է կանխել հենց աշխատանքի ընթացքում: Հարկավոր է հետևել, վոր շարքացանը գնա ուղիղ: Պետք է միշտ հետևել խոփիկների աշխատանքին և անհրաժեշտության դեպքում անմիջապես մաքրել:

Ցանքի բարձր վորակի յերկրորդ պայմանը ցանքն իր ժամանակին կատարելն է: Ցանքը պետք է կատարվի փոցխերի աշխատանքից անմիջապես հետո, վորոնցով փոցխում են աշնանավարը կամ գարնանավարը: Ցանքի կատարման ժամանակի մասին արդեն խոսվել է 40-րդ եջում:

Այնուհետև հողը փորփրելու միջոցով ստուգվում է ցանքի խորությունը դաշտի տարբեր տեղերում:

Ծիլերի յերևան գալուց հետո միայն կարելի է ավելի ճիշտ ստուգել, թե շարքերն ուղիղ են, թե վոչ: Այդ ժամանակ էլ կարելի է ստուգել նաև ցանքի խտությունը: Այդ նպատակի համար վերցնում են մետրանոց շրջանակ (ամեն մի կողմը մեկ

մետրի չափ) և դնում են հողամասի տարբեր տեղերում ու հաշվում են նրա մեջ տեղավորվող ծիւղերի քանակը:

Ցանքը լավ կարող է համարվել հետևյալ պայմաններում, յերբ՝

1. չկան բացոտներ.
2. ցանքի խորությունը հողամասի տարբեր տեղերում միասնական է.
3. Ցանքի խորությունն ամենուրեք հավասար է սահմանված չափին.
4. շարքերը միահավասար են և ուղիղ.
5. շարքամիջյան տարածություններն ամենուրեք միատեսակ են:

Ցերը հարկավոր է ձեռքով ցանել, պետք է ամենից առաջ հետևել ձեռքով շաղ ապու համաչափությանը և սերմերը լավ թաղելուն: Ցանք կատարելու համար պետք է նշանակել ամենից փորձված սերմնացաններին:

Անհրաժեշտ է հիշել, զոր յերբ յերևան հն գալիս ծիւղերը, բացատներն արդեն ցանել չի կարելի: Այդ պատճառով ել ցանքի վորակն առաջին հերթին պետք է ստուգվի հենց ցանքի ժամանակ և վոչ թե նրանից հետո:

Բոլոր կոլտնտեսություններում պետք է կազմակերպվի ցանքի վորակի հասարակական վերահսկողություն: Վորակի տեսուչների աշխատանքում պետք է ներգրավել այն փորձված ծեր կոլտնտեսականներին, վորոնք նվիրված են կոլտնտեսական գործին, ինչպես և խրճիթ-լարոստողիայի աշխատակիցներին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՂ

1 Սերմացվի նախապատրասումը ցանքի համար	5
Թույլ մի տվեք մուլախոտերը վարակեն կոլտնտեսական գաշտերը	5
Ինչպես իմանալ սերմացվի մաքրությունը	8
Ցանել լավորակի, ընտիր հացահատիկ	10
Հատիկը պետք է մաքրել և տեսակավորել մի քանի մեքենաների միջոցով	10
Ցանքի համար վոչ բոլոր խոշոր և ծանր սերմերն են պիտանի	15
Ինչպես ստուգել հատիկի ծլունակությունը	15
Սերմացուն փշանում է վատ պահպանելու գեղքում	17
Ինչպես պահպանել սերմացուն	18
Սերմացվի տնտեսական պիտանիությունը	20
Մեր հացաբույսերի ամենավատ հիվանդությունը մրիկն է	20
Հատիկի ախտահանումը	23
Պահպանիր սորոտային հատիկը	25
Սերմացուների յարավիղացիա	27

II 3 ա 6 f 29

Մինչև ցանքի սկիզբը պետք է ճշտորեն հաշվել ցանքի նոր ժանիքը տարբեր հողամասերի համար	29
Հողի նախացանքային մշակումը	32
Ցանքի ձևերը	35
Ինչպիսի շարքացաններով ավելի լավ է ցանել	36
Շարքացանի սարքի զցելը ցանելուց առաջ	38
Ինչ խորությամբ ցանել սերմերը	39
Ցանքի ժամանակը	40
Ինչպես դնահատել ցանքի վորակը	40

Գառ. խմբ.՝ Գ. Աղաջանյան
Ցեթ. խմբ.՝ Հ. Մուրադյան

Լեզվ. խմբ.՝ Աբր. Գրեգորյան
Սրբազրիչ՝ Խ. Այվազյան

Պատվիրի լիազոր Ս—475, հրատ. № 311, պատվ. № 164, տիրոջ 2000

Հանձնված է տրամադրության 1936 թվի մարտի 10-ին

Մատուցված է տպագրելու 1936 թվի մարտի 31-ին

23/4 տպագրական թերթ. 1 ազ. թերթում 38400 ապ. նշ.

Գյուլգերատի տպարան, Յերևան, Նալբանդյան № 11

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0293026

266

15 338

ԳԻՆԸ 60 ԿՈՊ.

БИБЛИОТЕКА КОЛХОЗНИКА И РАБОЧЕГО СОВХОЗА

З. С. ЧЕГОДАЕВА

СЕМЕНА И ПОСЕВ

СЕЛЬХОЗГИЗ ВРИВАНЬ 1936